Міністерство освіти та науки України
Львівський національний університет природокористування
Факультет землевпорядкування та туризму
Кафедра землеустрою

Кваліфікаційна (дипломна) робота
освітнього ступеня «Магістр»
на тему:

«Теоретико-методичні засади забезпечення ефективного використання земельних ресурсів у контексті децентралізації»

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Виконав: студент Олександр Прунов
(ім'я та прізвище)

Керівник: к.е.н., доцент Ольга Солтис
(ім'я та прізвище)

Рецензент: Надія Кришеник
(ім'я та прізвище)

Дубляни 2022

УДК 332.33

Теоретико-методичні засади забезпечення ефективного використання земельних ресурсів у контексті децентралізації. Прунов Олександр Андрійович. – Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. – Дубляни, Львівський національний університет природокористування, 2022.

72 с. текстової част., 13 рис., 5 табл., 52 джерела літератури, мультимедійна презентація.

В роботі розкрито теоретичні аспекти ефективного використання земельних ресурсів; теоретичні засади й принципи здійснення ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу; визначено базові інструменти еколого-економічного забезпечення сільськогосподарського землекористування; проведено оцінку сучасного стану використання земель в умовах децентралізації влади; проведено оцінку земельно-ресурсного потенціалу територіальної громади Золочівського району Львівської області; визначено шляхи підвищення ефективності використання земельних ресурсів.

ЗМІСТ

ВСТУП……..……5
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ……..……8
1.1 Територіальна громада як суб’єкт забезпечення соціально-економічного розвитку території …….…….8
1.2 Теоретичні засади й принципи здійснення ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу…….14
2 ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ…..……..... 23
2.1 Геоінформаційний аналіз землекористування в межах об’єднаних територіальних громад……..…….. 23
2.2 Оцінка земельно-ресурсного потенціалу територіальної громади Золочівського району Львівської області…….……...28
3 ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ……..35
3.1 Концептуальні засади ефективного формування та використання земельно-ресурсного потенціалу в межах територіальної громади……...……35
3.2. Пріоритетні напрями ефективного використання земельних ресурсів на екологоорієнтованих засадах……38
3.3 Перенесення проекту в натуру та здійснення авторського нагляду…….47
4 ОХОРОНА ПРИРОДИ ТА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА …… 51
5 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ…….……... 58
ВИСНОВКИ…….. 65
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК ……...……67

ВСТУП

Трансформаційні процеси в соціально-економічних напрямах нашої держави сьогодні формуються навколо європейської інтеграції України. Відтак, ключовим аспектом для розвитку вітчизняної системи державотворення обрано курс на децентралізацію й виокремлення територіальної громади як основного ключового суб'єкта місцевого самоврядування, забезпечення її становлення як ефективної, самодостатньої й дієвої частини системи управління.

В сучасних реаліях розвитку економічних відносин, які визначаються трансформацією соціально-економічних зв'язків, а також виробничих структур, інституту права власності, особливої уваги потребують питання подальшого поліпшення відносин в сфері землеустрою. Водночас, процес використання земельних ресурсів, які є не лише основним засобом аграрного виробництва, а й базисом для розміщення продуктивних сил сільських територій, повинен базуватись на визначених інститутах й регулювати земельні відносини, а також здійснювати забезпечення охорони й відтворення земель, збереження їхньої родючості, додержання екологічних норм й стандартів у сфері аграрного землекористування.

В умовах децентралізації зараз актуальними є питання збалансованого використання земельних ресурсів із врахуванням екологічних та економічних показників, адже впродовж останніх десятиліть якісний стан земель суттєво погіршується. Така ситуація пояснюється неефективним використанням земель переважною частиною сільськогосподарських підприємств. Досліджено, що більшість із них піклуються більше про отримання прибутку, ніж збереження родючості ґрунту. Наслідком даної безгосподарної діяльності ґрунти виснажуються й втрачають стійкість до деградаційних та ерозійних процесів. Від якісного стану земель залежить урожайність та якість сільськогосподарських культур.

Зараз за умов децентралізації влади залишається актуальним питання ефективного управління земельними ресурсами й землекористування. Однак, встановлено, що сучасна система управління не показує успіхів стосовно якості й ефективності використання, відтворення й охорони природних, а саме земельних, ресурсів, бо до цих пір не вжито відповідних управлінських заходів стосовно охорони земель, яке спричиняє розвиток деградаційних процесів ґрунтів; наявні відносини щодо володіння, користування та розпорядження сільськогосподарськими землями не дозволяє провести перехід до ринкових механізмів використання даних ресурсів, а це спричиняє знижену зацікавленість інвесторів щодо вкладень в вітчизняну економіку; наявні суттєві недоліки в системі плати за землю, а це породжує певний дефіцит місцевих бюджетів; також присутня низька капіталізація земельних ресурсів.

Всі вищезазначені проблеми є породжені через неефективне управлінням ресурсами. Відтак, питання теоретико-методичних засад забезпечення ефективного використання земельних ресурсів у контексті децентралізації залишається актуальним.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад забезпечення ефективного використання земельних ресурсів у контексті децентралізації.

Для досягнення поставленої мети було виконано наступні завдання:

- розкрити теоретичні аспекти ефективного використання земельних ресурсів;

- розкрити теоретичні засади й принципи здійснення ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу;

- визначити базові інструменти еколого-економічного забезпечення сільськогосподарського землекористування;

- провести оцінку сучасного стану використання земель в умовах децентралізації влади;

- провести оцінку земельно-ресурсного потенціалу територіальної громади Золочівського району Львівської області;

- визначити шляхи підвищення ефективності використання земельних ресурсів.

Об’єкт дослідження – процес забезпечення ефективного використання земельних ресурсів у контексті децентралізації**.**

Предмет дослідження – є сукупність теоретичних підходів й практичних заходів щодо обґрунтування забезпечення ефективного використання земельних ресурсів у контексті децентралізації.

Методи дослідження. Теоретична та методична основа проведених дослідження базується на положеннях сучасних теорій ефективного і раціонального використання земельних ресурсів, а також на законодавчих та нормативних актах України.

Структура, обсяги кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота містить: вступ, п’ять розділів, висновки, бібліографічний список. Обсяг основної частини складає 72 сторінки тексту, що містить 5 таблиць, 13 рисунків. Бібліографічний список складає 52 назви використаних джерел.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

1.1 Територіальна громада як суб'єкт забезпечення соціально-економічного розвитку території

Трансформаційні процеси в соціально-економічних напрямах нашої держави сьогодні формуються навколо європейської інтеграції України. Відтак, ключовим аспектом для розвитку вітчизняної системи державотворення обрано курс на децентралізацію й виокремлення територіальної громади як основного ключового суб'єкта місцевого самоврядування, забезпечення її становлення як ефективної, самодостатньої й дієвої частини системи управління [1].

Світові й європейські тенденції розвитку економіки впродовж останніх десятиліть й до зараз характеризуються своєю спрямованістю на глобалізацію й демократизацію. Однак, на даний час спостерігається зворотній ефект – відстоюються інтереси громадянського суспільства й розвитку держави шляхом залучення місцевих територіальних громад в сферу управління розвитком території, і, відповідно, й безпосереднього впливу таких громад на розвиток регіонів й державу загалом.

Доказом таких напрямів є те, що проекти, які орієнтуються на розвиток місцевих громад, зараз є одними зі ключових форм підтримки місцевого розвитку із портфелем цінних паперів Світового банку у розмірі до семи млрд. дол. США.

В такому випадку, актуальним із нагальних питань, що потрібно розглянути, являється визначення місця й ролі територіальної громади у умовах вітчизняних реалій в системі розвитку економіки і із врахуванням курсу на реформування системи місцевого самоврядування.

Конституція України регламентує положення, що стоїть в основі побудови Української держави: джерелом державної влади являється народ.

Відтак, народ реалізує владу безпосередньо й через органи державної влади, а також органи місцевого самоврядування.

Конституцією й Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначається поняття «територіальна громада» – сукупність жителів, об'єднаних постійним проживанням в межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, які мають єдиний адміністративний центр [39].

Вивчення позицій західних економістів щодо категорії «територіальна громада» дозволяє виокремити наступні підходи до їхньої характеристики (рис. 1.1) [39].

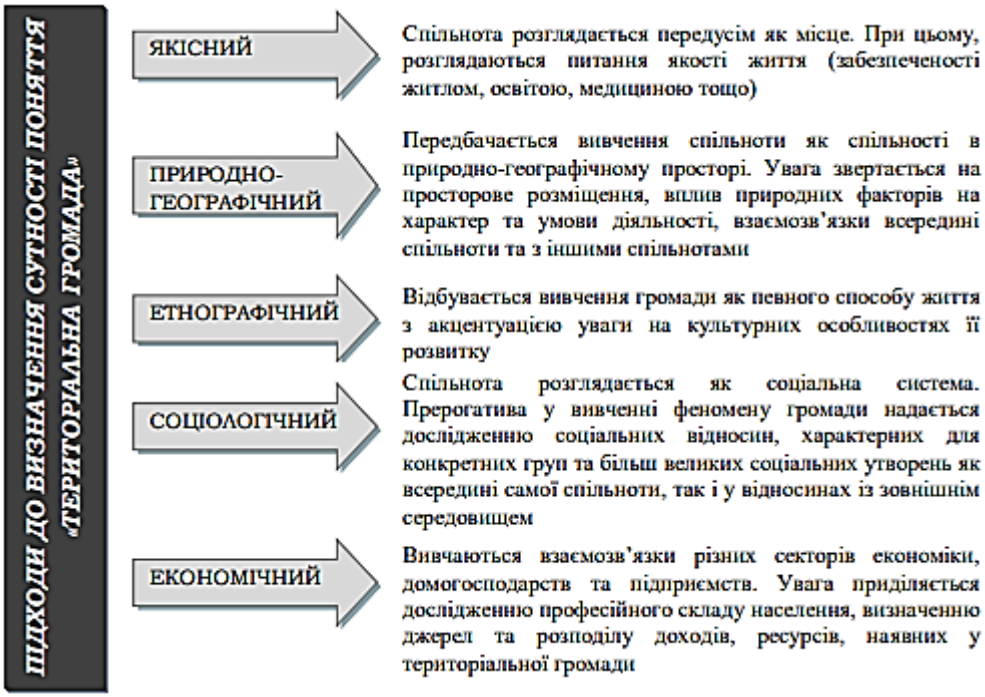

Рисунок 1.1 – Основні підходи до визначення сутності поняття «територіальна громада» [39. С. 28]

До визначення сутності територіальної громади необхідним є застосування комплексного підходу. Окремі науковці категорію «громада» розглядають із п'яти різних позицій:

1) визначення законності існування громади як історично сформованої спільноти, з спільною культурою, традиціями й минулим;

2) існування й діяльність громади як колективного споживача;

3) функціонування громади як системи взаємозв'язків поміж її членами (родинні зв'язки, проживання в межах спільної території, належність до певної соціальної групи та ін.);

4) необхідність в функціонуванні громади з метою забезпечення громадських послуг, участь складових місцевого громадського суспільства у життєзабезпеченні людей й виробничих процесах;

5) функціонування громади як представника місцевого населення в політичному житті й як безпосереднього суб'єкта управлінського процесу [35].

Вітчизняні дослідники виділяють такі ознаки, що властиві категорії «територіальна громада»: належність місцевої громади до конкретної території, де вона розташована; встановлення членами громади своєї приналежності до неї; самоврядність громади, яка являється ключовим аспектом відносин; можливість громади структуруватися; соціальне функціонування з метою забезпечення життєдіяльності кожного члена громади; існування й діяльність громади, а також формування внутрішніх зв'язків згідно до правових й соціальних норм, діяльність громади як суб'єкта правовідносин; сталість інтересів, зв'язків й форм соціальної практики усередині громади; спільні інтереси усередині громади.

Найважливішим сьогодні являється досягнення спільності у розумінні даного терміну, охарактеризовуючи територіальну громаду, як систему із сукупністю екзо- й ендогенних зв'язків і відповідними просторовими характеристиками, урахуванням часового вектору розвитку й психологічних, соціальних, історичних умов еволюції (рис. 1.2).

Отож, територіальна громада являє собою природно сформовану людську спільноту, членами котрої є фізичні особи, що живуть, працюють або володіють нерухомим майном в межах даної території у межах одного чи кількох населених пунктів із одним адміністративним центром, і яка характеризується сукупністю сталих зв'язків й спроможністю до реалізації спільних інтересів у питанні власного життєзабезпечення та соціально-

економічного розвитку, представляє місцеву спільноту й є власником комунального майна в межах даної території.

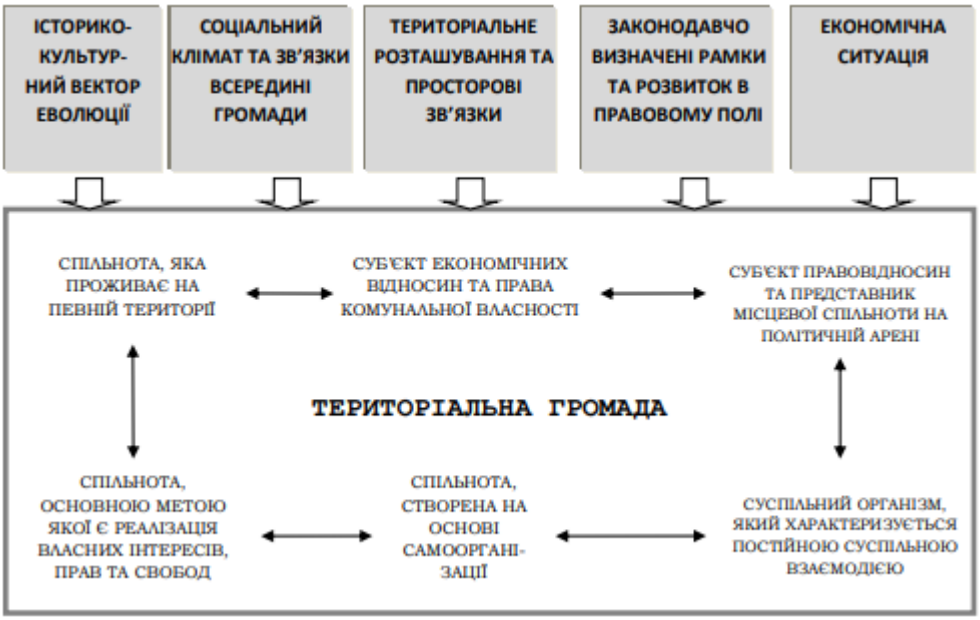

Рисунок 1.2 – Комплексний зміст поняття «територіальна громада» [39, С.31]

5 лютого 2015 року із прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» сусіднім міським, селищним або сільським рада надана можливість об'єднуватися у одну громаду із єдиним центром місцевого самоврядування.

Умови даного об'єднання передбачали [36, 37]:

а) відсутність іншої територіальної громади із наявним представницьким органом місцевого самоврядування в складі об'єднаної громади;

б) нерозривність території об'єднаної територіальної громади;

в) межа об'єднаної територіальної громади визначається за зовнішніми межами юрисдикції рад тих територіальних громад, що увійшли до складу об'єднаної;

в) розміщення об'єднаної територіальної громади у межах однієї області або території АРК;

г) урахування історико-культурних, етнічних й інших чинників еволюції громади при прийнятті рішення стосовно об'єднання, адже вони

характеризуються прямим впливом на соціально-економічний розвиток об’єднаної територіальної громади;

д) непогіршення, забезпечення покращення якості й доступності публічних послуг, які надаються у об’єднаній територіальній громаді.

Держава забезпечує підтримку таких громад в організаційній, методичній, інформаційно-просвітницькій й фінансовій формах. Організація процесу добровільного об’єднання територіальних громад мала деякі переваги, в першу чергу в повній мірі відповідає потребам додержання демократичності у питаннях децентралізації. Водночас, усвідомлюючи його позитивні сторони, незрозумілою залишається його доцільність у проведенні повного реформування адміністративно-територіального устрою країни, так як можливими є розбіжності й невідповідності об’єднання окремих громад щодо цілей й засад зміни адміністративно-територіального устрою.

8 квітня 2015 року Кабінет Міністрів України затвердив Методику формування спроможних територіальних громад, де визначається механізм й умови формування спроможних територіальних громад, а також встановлюється порядок розроблення та схвалення перспективного плану формування даних громад. Відтак, у рамках економічної ролі територіальної громади найбільша увага приділяється її спроможності.

Забезпечення належного рівня спроможності громади є можливим тільки при стратегічному плануванні розвитку об’єднаної територіальної громади. Відтак, реформа адміністративно-територіального устрою, реалізація децентралізації управлінських повноважень й фінансових ресурсів спрямовано на становлення територіальної громади як ключового суб’єкта забезпечення розвитку відповідної території громади (рис. 1.3). В такому підході новим є те, що громада має забезпечити якісний життєвий простір для усіх жителів громади на місцевому рівні. Основою забезпечення розвитку території являється система наявних у територіальній громаді ресурсів. Їхнє ефективне використання виступає основою виконання повноважень, що надаються громаді.

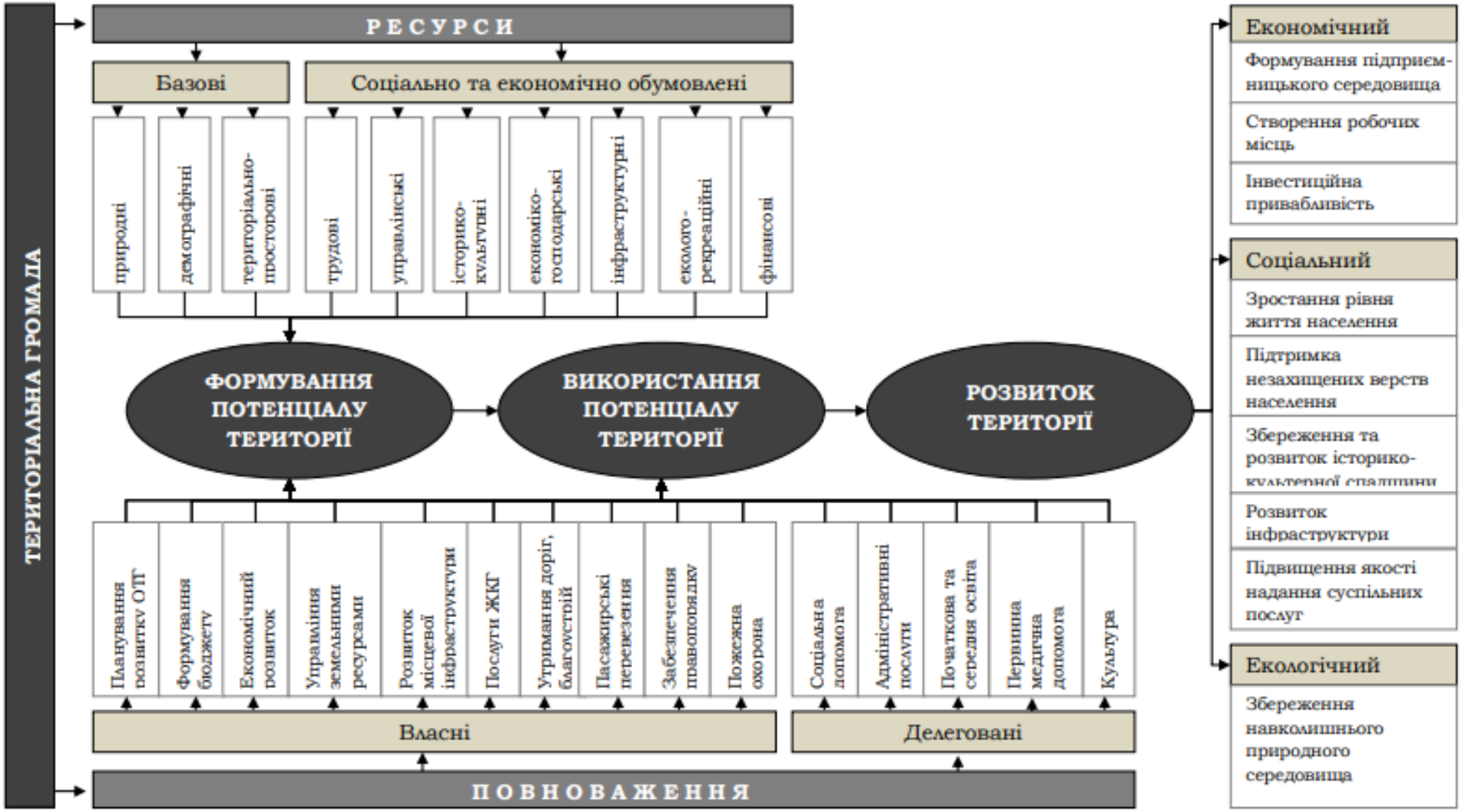

Рисунок 1.3 – Територіальні громади, як суб’єкти забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку території [36, 39]

Отже, результатом децентралізації управлінських повноважень на рівень об'єднаних громад було делеговано повноваження, що за умов функціонування сільських, селищних й міських (районного значення) рад відносились до повноважень райдержадміністрацій та районних рад. Відтак, об'єднані територіальні громади одержали додаткові фінансові ресурси, розширені повноваження щодо використання та охорони земель. Реалізація таких повноважень на основі використання відповідних наявних ресурсів являється фундаментом, на котрому формується базовий інтегральний потенціал території й здійснюється забезпечення його використання з метою досягнення розвитку територій.

1.2 Теоретичні засади й принципи здійснення ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу

Подальший розвиток економіки України в першу чергу залежить від напрямків трансформації земельних відносин, бо земельні ресурси являються основним засобом виробництва як у сільському, так у лісовому господарствах, а також просторовим базисом функціонування інших галузей господарства.

Зараз за умов децентралізації влади залишається актуальним питання ефективного управління земельними ресурсами й землекористування. Однак, встановлено, що сучасна система управління не показує успіхів стосовно якості й ефективності використання, відтворення й охорони природних, а саме земельних, ресурсів, бо до цих пір не вжито відповідних управлінських заходів стосовно охорони земель, яке спричиняє розвиток деградаційних процесів ґрунтів; наявні відносини щодо володіння, користування та розпорядження сільськогосподарськими землями не дозволяє провести перехід до ринкових механізмів використання даних ресурсів, а це спричиняє знижену зацікавленість інвесторів щодо вкладень в вітчизняну економіку; наявні суттєві недоліки в системі плати за землю, а це породжує певний дефіцит місцевих бюджетів; також присутня низька капіталізація земельних ресурсів.

Всі вищезазначені проблеми є породжені через неефективне управлінням ресурсами. На думку науковця А. Мартина, «сучасне землекористування у Україні має відбиток колишніх радянських екстенсивних методів господарювання. Дотепер аграрна сфера є «заповідником» неринкових методів управління, законодавчих обмежень права приватної власності» [5], відтак питання ефективного управління земельними ресурсами для держави являється дуже важливим, бо в першу чергу визначає якість життя кожного громадянина й суспільного добробуту держави в цілому.

Земельні ресурси являються основним засобом виробництва, територіальною базою для розміщення народногосподарських об'єктів, а також системи розселення населення. Усі землі України незалежно від їхнього цільового призначення, а також їхнього господарського використання й особливостей правового режиму відносяться до земельних ресурсів й формують єдиний земельний фонд країни.

Геополітичне розташування України та значний земельно-ресурсний потенціал визначаються провідну роль земельного фонду що є одним із найважливіших ресурсів країни. Важливо є й те, що економічні властивості земельних ресурсів проявляються лише при поєднанні їхніх якісних й кількісних властивостей із факторами соціального розвитку населення, яке на проживає на визначеній території.

В Україні до цих пір управління земельними ресурсами залишається ключовою проблемою земельної реформи, яка ще й на зараз не знайшла остаточного рішення, а це, пов'язано із вирішенням питань щодо шляхів ефективного використання земельних ресурсів у умовах децентралізації

Україна знаходиться на етапі розвитку комплексної багатофункціональної системи управління земельними ресурсами й системою землекористування, побудова такої системи дозволить у умовах децентралізації влади сформувати ієрархічну модель управління по напрямках «зверху – вниз» (управління щодо розподілу земельних ресурсів) й «знизу – догори» (організація ефективного використання та охорони земель). Відтак,

подальший розвиток управління земельними ресурсами має базуватися на нових теоретико-методичних засадах й принципах, які дозволять здійснювати ефективне використання земельно-ресурсним потенціалом як об'єднаними територіальними громадами, так й державою в цілому.

Попри наявний значний земельно-ресурсний потенціал Україні, еколого-економічна ефективність його використання залишається досить низькою. Змінити дану ситуацію є неможливим без розроблення відповідно до сучасних умов системи управління земельними ресурсами.

Вивчення й розробка заходів із вдосконалення системи управління земельними ресурсами у різних соціально-економічних формаціях являється дуже важливим завданням, так як вони виступають одним із головних у системі економічних відносин. Кожне суспільство розвивається на землі в залежності від використання [3].

Інституціональні передумови, що сформувалися у Україні, були передумовою того, що реформа децентралізації стала складовою частиною економічної реформи, яка реалізується у Україні, що пов'язано із переходом економіки держави до ринкових відносин.

Реформа децентралізації передбачає створення нової ланки у системі адміністративного устрою у Україні через запровадження нової адміністративно-територіальної одиниці, зокрема об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Основна мета реформи децентралізації – це передача значної частини повноважень, ресурсів й відповідальності від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, а стосовно земельних ресурсів – підвищення ролі територіальної громади із наданням їй прав самій розпоряджатися землями, які знаходяться як в межах населеного пункту, так й поза ним.

Відтак, позитивною стороною даної реформи є те, що в зв'язку із цим громадам надається можливість приймати управлінські рішення із огляду на притаманну в межах її території специфіку соціально-економічних відносин

локального рівня, а не держави в цілому. Одночасно, негативною стороною є те, що в момент перехідного етапу не належно розвинене інституціональне середовище й невисокий рівень професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування може мати негативний вплив на ефективне управління й державну політику в цілому.

У січні 2019 року урядом України був ініційований перехід до другого етапу реформи децентралізації, відповідно до якого передбачалося виконання наступних завдань [27]:

а) затвердити нову територіальну основу для діяльності органів влади на рівні громад та районів;

б) передати (децентралізувати) повноваження виконавчої влади органам місцевого самоврядування й їхнє розмежування поміж рівнями та органами за принципом субсидарності;

в) створити належну ресурсну базу з метою для здійснення повноважень місцевого самоврядування;

г) сформувати ефективну систему служб у органах місцевого самоврядування й органах виконавчої влади;

д) упорядкувати систему державного контролю й нагляду за законністю діяльності органів місцевого самоврядування;

е) сприяти розвитку форм прямого народовладдя, зокрема виборів, та референдумів;

є) вдосконалити механізм координації діяльності центральних й місцевих органів виконавчої влади.

Характерна риса перехідного періоду від централізовано управляючої системи до ринково орієнтовної економіки – самостійність суб’єктів держави, які призводять до потреба регіональних та муніципальних владних структур обґрунтовувати управлінські рішення, що приймаються, а також ураховувати усю багатогранність діючих на їх території економічних, соціальних, політичних, культурно-історичних й інших факторів.

Відзначимо, що у земельному законодавстві не має чітко сформованого визначення поняття «ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу». Визначення ефективності переважно застосовується лише у сфері економіки, відтак, часто тому виникають проблеми у розумінні поняття ефективного землекористування. В законодавстві держави відсутні правові норми, які б регулювали ефективне використання земельних ресурсів. Однак, в ст. 5 Земельного кодексу України [15] закріплено принцип забезпечення раціонального використання й охорони земель. Окрім того, Законом України «Про охорону земель» [41] визначаються правові, економічні й соціальні основи охорони земель із метою забезпечення їхнього раціонального використання, а також відтворення й підвищення родючості ґрунтів, корисних властивостей землі, збереження екологічних функцій ґрунтового покриву та охорони навколишнього середовища.

На рисунку 1.4 наведена схема складових елементів теоретичних засад регулювання земельних відносин з метою забезпечення ефективного землекористування.

Відтак, поняття раціональність та ефективність землекористування – рівнозначні при умові, якщо ефективність приймаємо до уваги в усіх її проявах: економічній, соціальній, екологічній. В такому випадку, ефективність землекористування в системі сукупності взаємопов'язаних її проявів визначатиме раціональність землекористування [12].

Раціональність землекористування можна досягати за умови збільшення витрат на охорону й відтворення земельних ресурсів. Необхідним є досягнення рівноваги між прибутком, який одержується від використання земельних ресурсів із однієї сторони, й реальними витратами, що є необхідними на здійснення охорони й відтворення земельних ресурсів – із іншого боку.

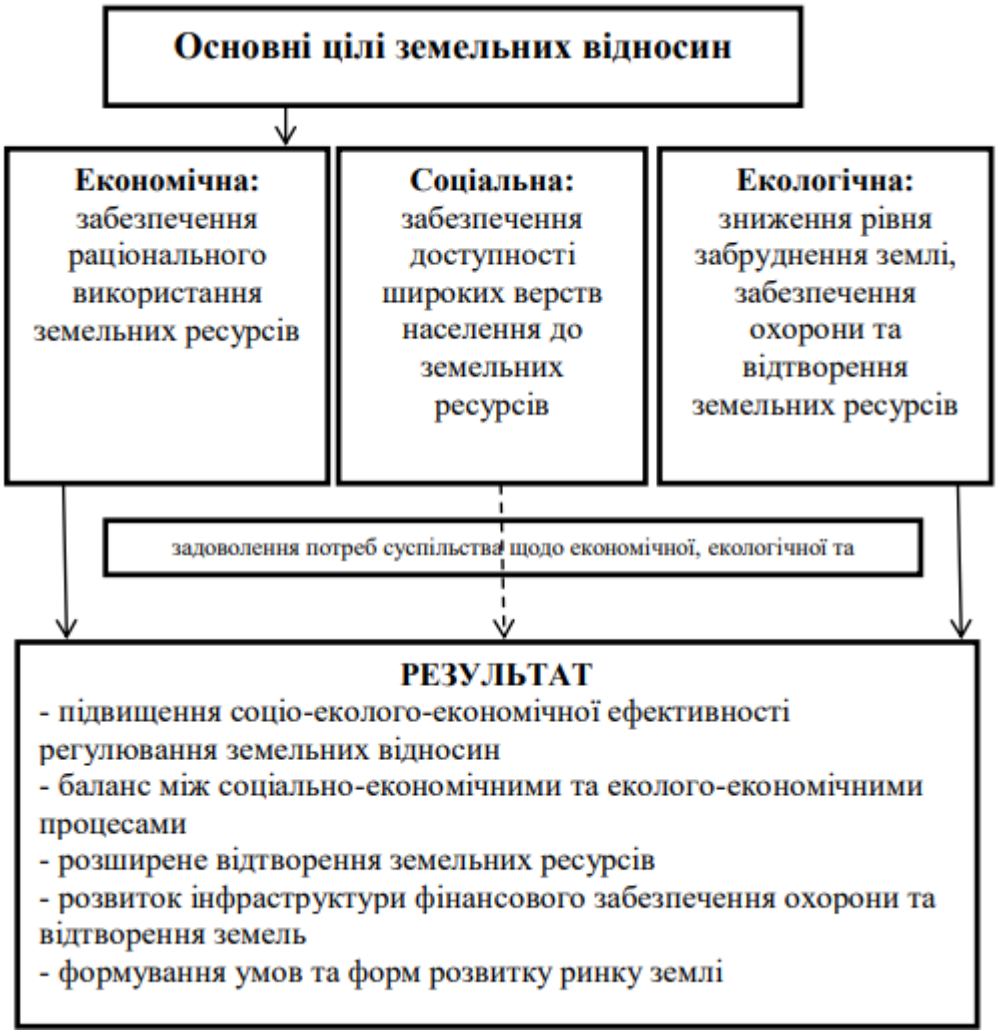

Рисунок 1.4. – Схема складових елементів теоретичних засад регулювання земельних відносин з метою забезпечення ефективного землекористування

Питання раціонального ефективного землекористування в першу чергу за все це повинно стосуватися ефективного користування земель сільськогосподарського призначення.

Однак українським аграріям важко досягти раціонального ефективного землекористування, в першу чергу через те, що понад 20 років тому сільськогосподарські вгіддя у Україні були розпайовані. Як наслідок 27,5 млн га (а це близько 66,0 % території держави) було поділено на земельні частки (паї), середній розмір котрих у Україні становить 4,40 га. Тільки жителям Луганщини в той момент пощастило більше, бо розмір земельної частки (паю) в їх регіоні досягав близько 8,71 га, натомість найменше пощастило жителям Івано-Франківської області, тут середній розмір земельної частки (паю)

становив лише 1,07 гектарів. Надалі правові умови обігу земель сільськогосподарського призначення сприяють тільки подрібненню земельних ділянок, а не їхній консолідації. Для прикладу, у результаті спадкування однієї земельної ділянки кількома спадкоємцями така ділянка ділиться пропорційно на кілька ще менших земельних ділянок.

Наразі в межах Івано-Франківської області є типовим масив земель, де загальна площа становить 25, 0 га, а в його складі знаходиться понад 170 земельних ділянок, відтак площа найменшої – досягає 0,0700 га, крім того, поміж ними розташовані земельні ділянки під запроектованими проектними польовими дорогами.

Ситуація з проектними польовими дорогами із року у рік має негативний вплив на урожайність у масиві земель. Також необхідно ураховувати, що проекті польові дороги є запроектованими для проходу й проїзду до виділених у натурі (на місцевості) земельних ділянок. Відтак, першопричина виділення проектних польових доріг – це зростання кількості одноосібних землекорситувачів та орендарів всередині масиву землі, що не хочуть здійснювати обмін земельними ділянками або правам користування ними із іншими землекористувачами з метою формування масивів із цілісними контурами й ліквідації черезсмужжя.

За допомогою супутникового моніторингу простежено динаміку виділення земельних ділянок у середині масивів земель із 2008 року по 2020 рік. Найбільш характерною така ситуація є для південних областей України, тут часто усі земельні ділянки у межах одного масиву земель обробляються різними землекористувачами.

Зараз динаміка із виділенням земельних ділянок у середині масиву знаходиться а тому етапі, коли земельні ділянки, зайняті проектними польовими дорогами у середньому досягають 0,50 % площі масиву земель. Подальше виокремлення земельних ділянок й відсутність механізму консолідації земель спричинить те, що площа земель під польовими дорогами досягне 3,0 %, тобто, площі посівних у Україні зменшаться на 800 тис га.

Поряд із тим, виділення усіх проектних польових доріг й беручи до уваги усі перешкоди при посівах й обробці земель, і крім того зменшення на 10,0 % урожайності культур по краях масивів, може призвести до втрати урожаю в масиві земель до 5,30 %.

Зволікання із вирішенням питань консолідації земель сільськогосподарського призначення й надалі, призведе о негативного впливу на ефективність сільськогосподарського виробництва. Встановлено, що втрати від подрібнення масивів земель можуть досягати мільярди гривень.

В 2018 році на державному рівні були спроби вирішення питань консолідації земель сільськогосподарського призначення, через укладання договорів оренди й суборенди земельних ділянок, а також проектних польових шляхів, передбачалася інвентаризації масивів земель й визначення статусу істотного землекористувача. Однак обрана модель все ж таки не стала ефективною із економічної точки зору, бо характеризується рядом технічних проблем, що унеможливлюють консолідацію земель. Відтак, дані положення законодавства являються недієвими.

Із розвитком ринку земель сільськогосподарського призначення в найближчих 4-10 років землекористувачі формуватимуть цілісні земельні масиви. Це зумовить подальшу консолідацію земельних ділянок, однак темпи такого процесу не є інтенсивними.

Відтак, в процесі створення об’єднаних територіальних громад встановлено цілу низку проблем у системі управління земельними ресурсами, що не дозволяють ефективно використовувати та розпоряджатися землями нових адміністративно-територіальних утворень. На сьогодні існує ряд проблем об’єднаних територіальних громад в сфері земельних відносин (табл. 1.1).

Необхідним комплексом державних заходів стосовно здійснення перерозподілу землі поміж галузями економіки, а також поміж окремими землекористувачами є землеустрій.

Таблиця 1.1 – Базові проблеми об`єднаних територіальних громад в сфері земельних відносин

	Характеристика
I	Невизначеність меж територій об`єднаних територіальних громад
II	Недоотримання надходжень до місцевого бюджету від плати за землю
III	Неможливість спланувати виробничу діяльність через брак інформації про земельні ресурси
IV	Догляд меліоративних систем не втілюється, вони не утримуються в належному стані
V	Забруднення земель
VI	Відмова у реалізації потреб громадян у земельних ділянках
VII	Пропозиції для залучення інвестора та ведення бізнесу недостатні в об`єднаних територіальних громадах
VIII	Резервування перспективних для розвитку об`єднаних територіальних громад територій не відбувається
IX	Незаконне використання незатребуваних лісів

Отже, для подальшої роботи новостворених громад необхідним є посилення повноваження органів місцевого самоврядування у сфері державного контролю над використанням й охороною земель. Новостворені об'єднані громади одержали потужні економічні ресурси з метою свого ефективного розвитку, поряд із цим, питання ефективного й раціонального користування земельними ресурсами так і досі є достатньо врегульованим.

2 ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

2.1 Геоінформаційний аналіз землекористування в межах об’єднаних територіальних громад

Процеси формування об’єднаних територіальних громад мають спадщину ієрархічно організованої структури. В сучасних умовах актуальними завданнями є підвищення ефективності використання земельних ресурсів об’єднаних територіальних громад через формування й реалізацію інформаційно-аналітичного забезпечення їхнього моніторингу.

Необхідним та актуальним є дослідження напрямків реалізації комплексу інструментів геоінформаційного аналізу використання земель в межах об’єднаних територіальних громад, що дозволить відображати і візуалізувати геопросторову інформацію й сформувати моніторингову основу з метою вдосконалення використання земель об’єднаної територіальної громади. Для реалізації геоінформаційного аналізу землекористування в межах територіальних громад необхідно [44]:

1) встановлення передумов застосування геоінформаційного аналізу використання земель об’єднаної територіальної громади;
2) аналіз попереднього досвіду в вивченні питань застосування геоінформаційних систем з метою створення геопросторової основи громади;
3) визначення алгоритму здійснення геоінформаційного аналізу використання земель об’єднаної громади;
4) визначення напрямів застосування даних геоінформаційного аналізу для здійснення моніторингу земель об’єднаної територіальної громади.

З метою проведення моніторингу використання земельних ресурсів об’єднаних територіальних громад доцільним є застосування показників просторового забезпечення, адже розвиток об’єднаних територіальних громад в першу чергу залежить від просторових характеристик, а саме, зростання

площі територій об’єднананої територіальної громади, їхньої чисельності, рівня використання земельних ресурсів.

Для проведення моніторингу доцільним є застосовування методів інтегральної оцінки використання земель громади, що визначається інтегральним показником, які ураховує їхні просторові особливості, містобудівні, інвестиційні й екологічні напрями.

Відтак, комплекс показників інтегральної оцінки використання земельних ресурсів об’єднаної територіальної громади формують дворівневу систему й базуються на просторових, містобудівних й інвестиційних, а також екологічних чинниках.

З метою формування інформаційного аналітичного забезпечення моніторингу використання земель в межах об’єднаної територіальної громади із застосуванням отриманих значень інтегральних показників й представлення його даних в розрізі регіонів доцільним є проведення геоінформаційного аналізу використання земель громади. В результаті проведеного аналізу слугує побудована ГІС-карта і значеннями визначених інтегральних показників використання земель об’єднаних територіальних громад в розрізі регіонів, що дозволяє комплексно відображати регіональні характеристики використання земель громад із врахуванням впливу просторових, інвестиційних, містобудівних та екологічних факторів.

Використання інтегральних показників використання земель об’єднаних територіальних громад доцільно здійснювати із врахуванням обмежень за критеріями класифікації. Базовими умовами проведення аналізу являється побудова алгоритму розподілу даних інтегральних показників в розрізі регіонів й побудови структури бази геоданих.

Застосування геоінформаційних систем для аналізу й візуалізації інтегральних показників використання земель об’єднаних територіальних громад відбувалося за наведеною схемою (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Агоритм здійснення геоінформаційного аналізу використання земель об'єднаної територіальної громади [44].

Наведена схема включає такі етапи: 1) моделювання узагальнюючих показників використання земельних ресурсів в межах громад; 2) формування бази геоданих показників використання земельних ресурсів об'єднаних територіальних громад; 3) визначення просторової основи й прив'язка даних показників за відповідним регіоном; 4) поділ зон формування інтегральних показників використання земель об'єднаної громади в розрізі регіонів; 5) аналіз інтегральних показників використання земельних ресурсів громади в розрізі регіонів; 6) відображення даних аналізу інтегрального показника територіального розвитку використання земель заданого регіону; 7) визначення шкали рівнів впливу інтегрального показника використання земель громади; 8) взаємопорівняння й аналіз інтегральних показників використання земельних ресурсів громади відповідно до територіальних ознак; 9) одержання результатів й формування висновків стосовно просторового розподілу інтегральних показників.

Обов’язкова складова частини даного алгоритму – це моделювання впливу груп узагальнюючих показників, що дозволяють сформувати інтегральний критерій використання земель в межах громади.

Використання геоінформаційних систем у процесі моделювання, а також при оцінці й аналізі інтегральних показників використання земель об’єднаних територіальних громад дозоляє сформувати інформаційно-аналітичне забезпечення моніторингу на основі геопросторової інформації й сформувати підоснову для підвищення ефективності використання земельних ресурсів громади.

Наведена послідовність дозволяє забезпечити здійснення моніторингу змін просторових характеристик земельних ресурсів об’єднаної громади в розрізі регіонів. Крім того, одержані результати визначення інтегральних показників використання земель об’єднаної громади дозволяють здійснювати геоінформаційний аналіз й скласти ГІС-карту використання земельних ресурсів громад (рис. 2.2.).

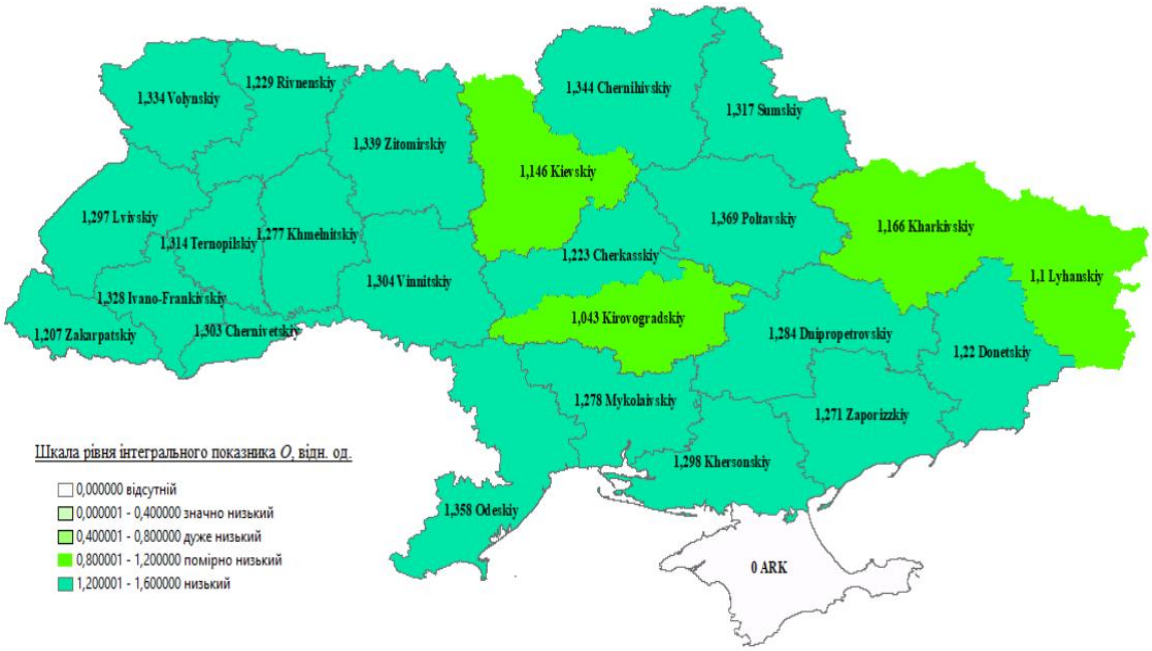

Рисунок 2.2 – ГІС-карта використання земельних ресурсів в межах об’єднаних територіальних громад в розрізі областей [44].

Представлена ГІС-карта дозволить сформувати інформаційно-аналітичне забезпечення моніторингу базуючись на значеннях інтегральних

показників використання земельних ресурсів об’єднаних територіальних громад. Шкала рівня інтегрального показника використання земельних ресурсів об’єднаних територіальних громад складена відповідно до значень відповідного інтегрального показника в розрізі регіонів України.

Визначено, що низький рівень інтегрального показника використання земельних ресурсів характерний для більшості об’єднаних територіальних громад наступних областей: Вінницька (1,304), Донецька (1,22), Волинська (1,334), Дніпропетровська (1,284), Житомирська (1,339), Запорізька (1,271), Івано-Франківська (1,328), Одеська (1,358), Закарпатська (1,207), Львівська (1,297), Миколаївська (1,278), Полтавська (1,369), Херсонська (1,298), Сумська (1,317), Тернопільська (1,314), Рівненська (1,229), Хмельницька (1,277), Черкаська (1,223), Чернівецька (1,303) й Чернігівська (1,344).

Помірно низький рівень показника функціонування громад є в наступних регіонах: Київська (1,146), Харківська (1,166), Луганська (1,1) та Кіровоградська (1,043).

Також дані представленої карти дозволяють здійснювати прогнозування напрямів використання земель ОТГ, порівнювати їх за територіальними ознаками та особливостями залежно від змін системних чинників (просторових, містобудівних, інвестиційних і екологічних).

Відтак, на основі ГІС-аналізу використання земельних ресурсів об’єднаних територіальних громад, варто зауважити, що для переважної більшості регіонів України характерним є низький рівень інтегрального показника використання земель.

Такі дані вказують на гальмування територіального розвитку використання земельних ресурсів громад, розбалансування й різнонаправлений характер впливу містобудівних, екологічних, просторових й інвестиційних факторів.

Встановлено, що рівень просторового забезпечення моніторингу використання земельних ресурсів громад є низьким, відсутні системні дії щодо реалізації містобудівних й інвестиційних напрямів.

Хоча, впродовж останніх років відбуваються позитивні зрушення стосовно екологічного забезпечення використання земельних ресурсів об’єднаних територіальних громад. Однак, екологічні заходи мають несистемний характер.

2.2 Оцінка земельно-ресурсного потенціалу територіальної громади Золочівського району Львівської області

За умов недостатньо активної державної політики у напрямах регулювання й підтримки розвитку сільських територій виникає необхідність активізації залучення власних ресурсів розвитку територій. Зростання ефективності використання природного потенціалу території являється однією із складових динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України й окремого регіону, також сприяє підвищенню рівню життя населення, дозволяє забезпечити додержання регламентованих державою соціальних стандартів для кожного окремого громадянина [2].

Ефективне використання існуючих ресурсів забезпечить їхній соціально-економічний розвиток, також дозволить збільшити об’єму виробництва сільськогосподарської продукції, сприятиме підвищенню ефективності ведення сільського господарства, забезпечить стабілізацію та покращення демографічної ситуації в сільських регіонах, сприятиме досягненню максимальної зайнятості сільського населення й дозволить підвищити рівень життя населення та раціональне використання земель.

Розвиток територіальних громад Львівської області характеризується значними сукупними ресурсами сільських домогосподарств (більше ніж +15,0 % від середніх значень в державі), при цьому частка зайнятих сільських мешканців в сільському господарстві є нижча, а частка сільськогосподарських вгідь, що знаходяться в власності громадян є більша, і частка сільськогосподарської продукції, що виробляє населення, також є більшою. Переважна частина сільських мешканців Львівського регіону являються

самозайнятими в сільському господарстві чи у інших видах альтернативної діяльності.

Львівська область також посідає перші місця за показниками виробництва сільськогосподарської продукції на 1 га сільськогосподарських угідь. Такі дані пояснюються досить високою продуктивністю праці селян в власних господарствах.

Однак розвиток територіальних громад Львівської області є неоднорідним в розрізі її районів. На це вказують результати статистичних даних.

Основним ресурсом територіальних громад є земля. Залежно від якості грунтів в межах громади переважаючим деякий вид сільськогосподарської діяльності, визначається спеціалізація території.

Золочівський район Львівської області в свої нових адміністративних межах сформовано 17 липня 2020 року. Згідно із результатами адміністративно-територіальної реформи до його складу увійшли три міські ради: Бродівська, Буська, Золочівська, три селищні ради: Красненська, Підкамінська, Поморянська, і одна сільська Заболотцівська територіальні громади (рис. 2.3).

Поморянська територіальна громада займає площу 209,3 км^2 із чисельністю населення 7546 чоловік До складу громади увійшло 8 громад та 21 населений пункт (рис. 2.4).

Одним із основних чинників антропогенного впливу на землі в межах громади є промисловість й транспорт, що діють на якість ґрунтів через викиди у атмосферу. Ще одним забруднювачем ґрунтів являється транспорт: автомобільний й залізничний. Встановлено, що землі, які використовуються залізницею, є потенційно забрудненими.

В таблиці 2.1 наведено перелік найбільш поширених ґрунтів в межах громади.

Рисунок 2.3 – Золочівський район Львівської області в сучасних межах

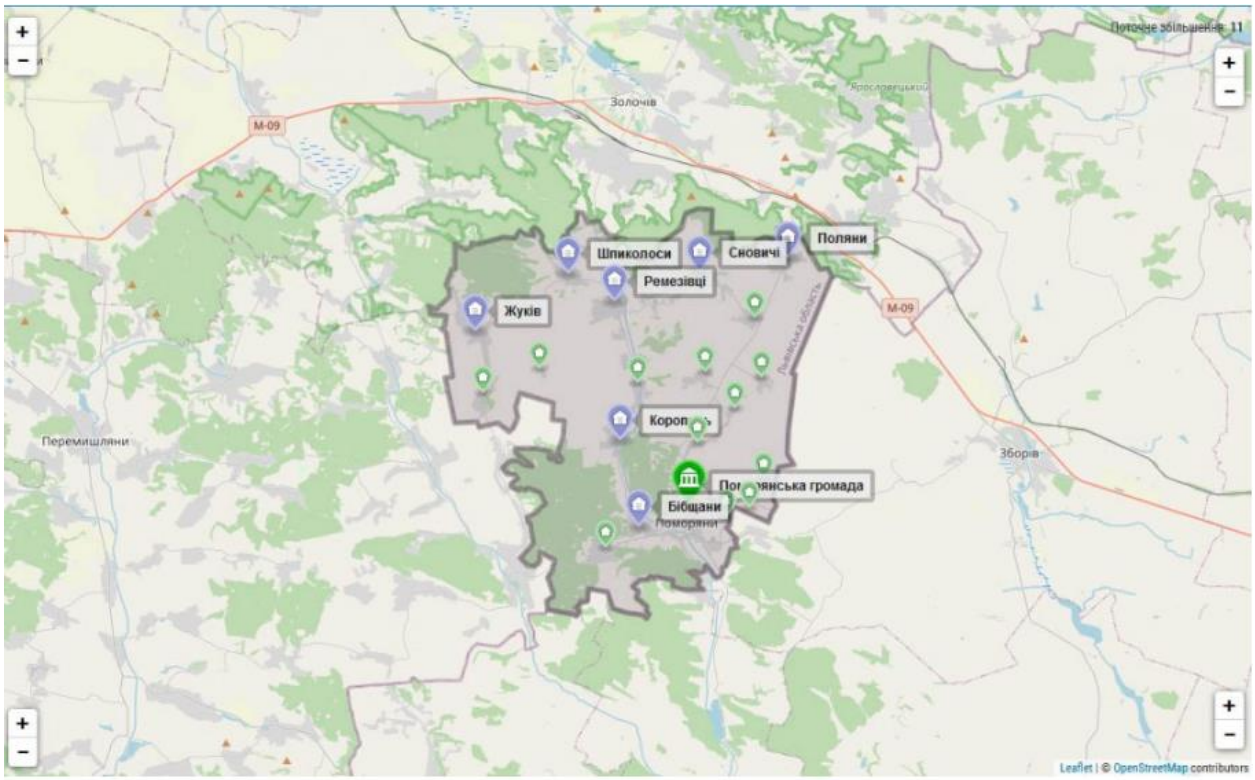

Рисунок 2.4 – Поморянська територіальна громада Золочівського району Львівської області

Таблиця 2.1 – Перелік найбільш поширених грунтів в межах Поморянської територіальної громади

Назва агровиробничих груп ґрунтів	Шифр агрогрупи
Лучні карбонатні шаруваті глеюваті важкосуглинкові	181е
Опідзолені намиті глеюваті легкосуглинкові	208г
Розмиті ґрунти, виходи порід	215г
Сірі опідзолені поверхнево-глеюваті легкосуглинкові	35г
Темно-сірі опідзолені поверхнево-глеюваті легкосуглинкові	47г
Темно-сірі опідзолені поверхнево-глеюваті сильнозмиті легкосуглинкові	51г
Темно-сірі опідзолені поверхнево-глеюваті та чорноземи опідзолені глеюваті сильнозмиті суглинкові	50г
Темно-сірі та чорноземи опідзолені глеюваті і поверхнево-глеюваті слабозмиті легкосуглинкові	49г
Чорноземи опідзолені глеюваті легкосуглинкові	45г

Серед виявлених поширених ґрунтів в межах громади є чорноземи опідзолені глеюваті легкосуглинкові, які за своїми властивостями відносяться до особливо цінних. Окрім того, значні території характеризуються змитістю, Однак, поміж таких територій є наявні значні цілісні масиви особливо цінних земель (рис. 2.5). Здійснення вилучення особливо цінних земель для несільськогосподарських потреб є не допустимим, за винятком випадків, які визначаються частиною другою статті 150 Земельного кодексу України [18].

Результатами земельної реформи, яка триває в Україні із далекого 1991 року, стали формування приватної власності на земельні ресурси й подрібнення сільськогосподарського землекористування. Власниками земельних часток (паїв) стали селяни. Земельні відносини вимушено набули орендного характеру через відчутність у власників можливості самостійно здійснювати обробіток земель. Переважно основними землекористувачами на умовах оренди стали сільськогосподарські підприємства ринкового типу, Значна частина їх сформувалася на базі колишніх колективних реформованих сільськогосподарських підприємств. В межах Поморянської територіальної

громади Золочівського району Львівської області на засадах оренди земельних часток (паїв) функціонує ТОВ «Клондайк».

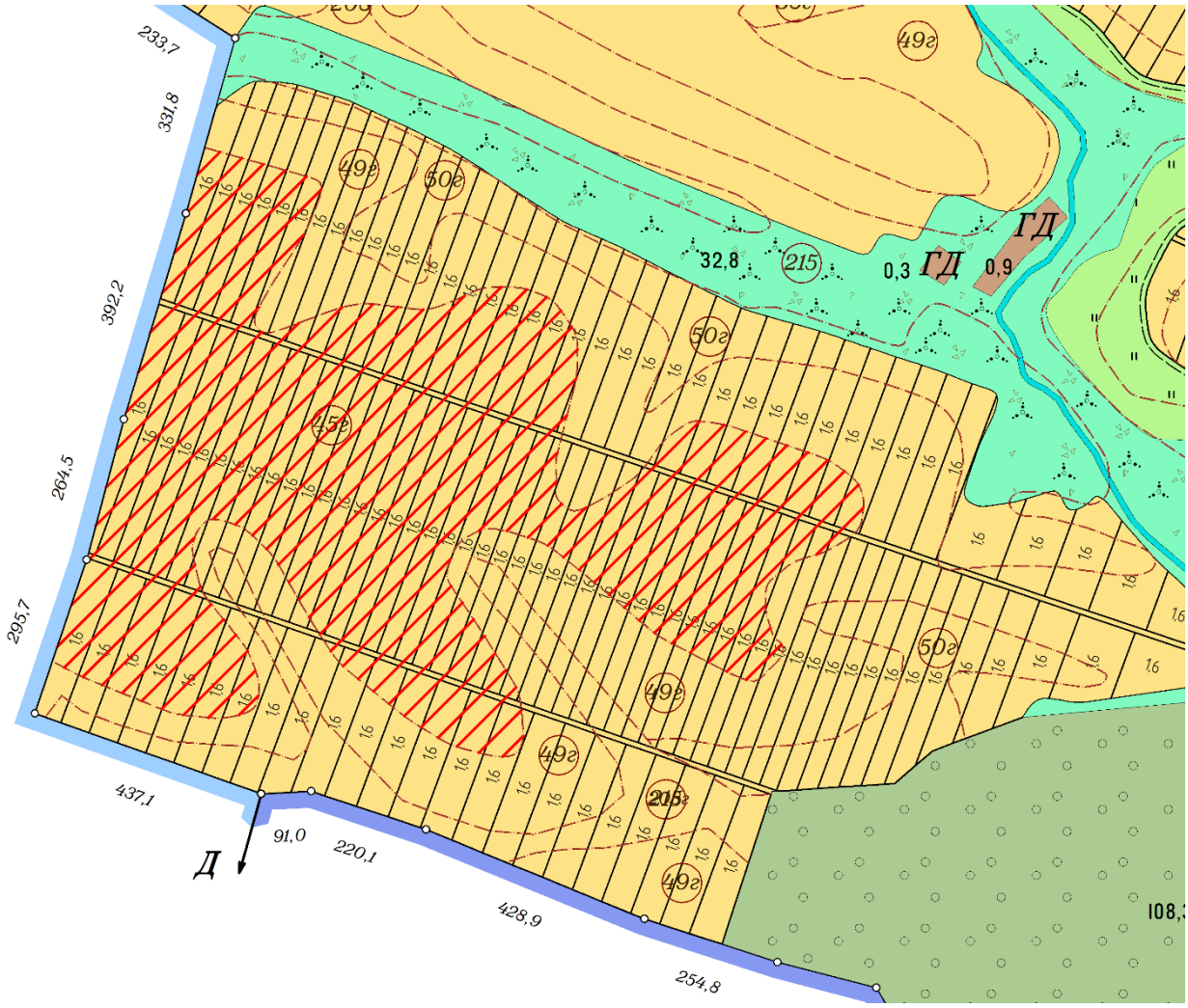

Рисунок 2.5 – Фрагмент плану існуючого використання земель в межах Поморянської територіальної громади Золочівського району Львівської області

Провідною галуззю сільськогосподарського виробництва у ТОВ «Клондайк» є рослинництво, де основну роль відіграють виробництво зерна та ріпаку. Земельні угіддя ТОВ «Клондайк» представлені ріллею – 923,0000 га, господарськими будівлями і дворами – 3,4000 га. У таблиці 2.2 наводимо експлікацію земель в межах ТОВ «Клондайк».

Таблиця 2.2 – Експлікація земель в межах ТОВ «Клондайк»

Назва земельних угідь	Загальна площа	
	га	%
Рілля	923,0000	99,60
Під господарськими будівлями і дворами	3,4000	0,40
Всього	**926,4000**	**100,00**

Всю територію рілля товариство використовує на засадах укладання договорів оренди землі терміном на 5-7 років із власниками та користувачами. В процесі аналізу системи землекористування встановлено, що окремі громадяни здійснюють обробіток паю самостійно, що створює суттєві недоліки в системі землекористування в межах господарства. Кількість земельних часток (паїв), що обробляють громадяни досягає 38 шт., загальною площею площа 61,7000 га (рис. 2.6).

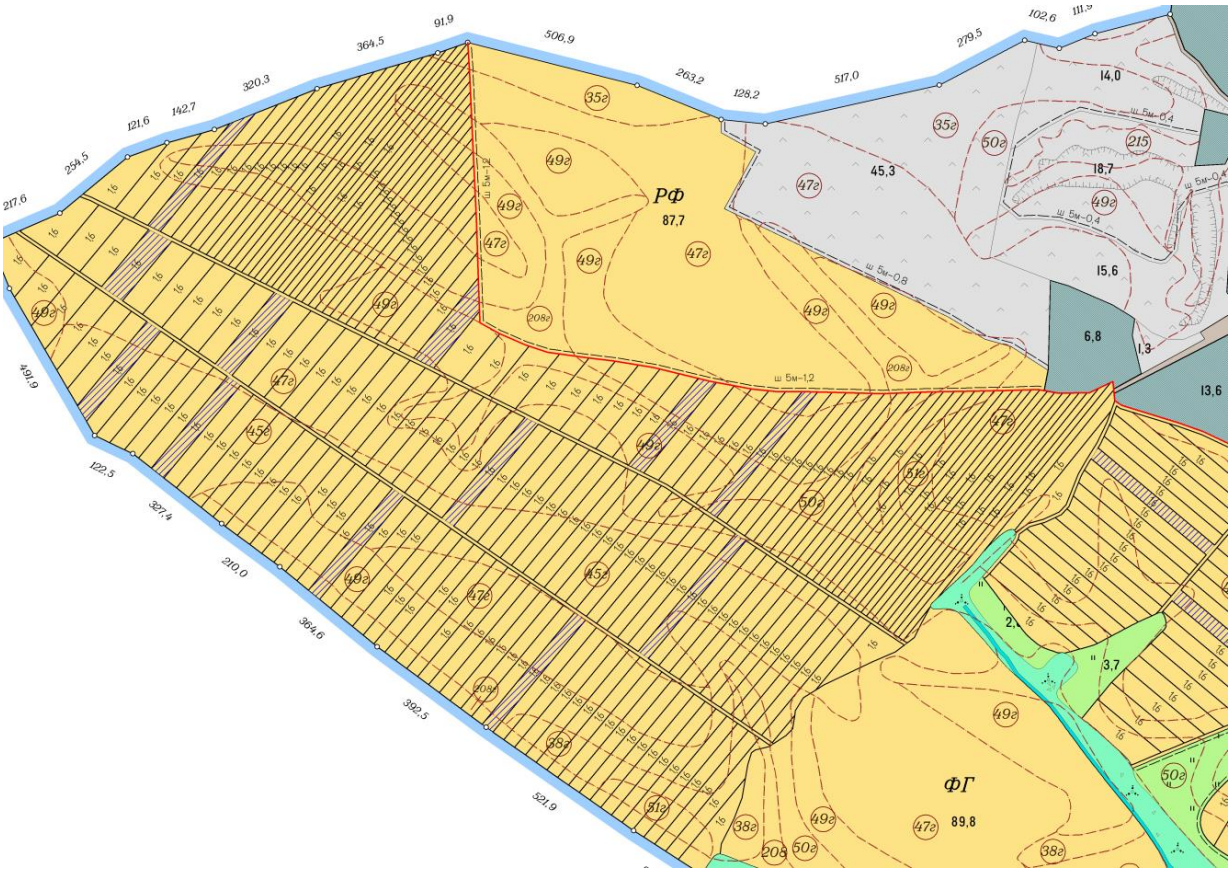

Рисунок 2.6 – Земельні частки (паї), які не здані в оренду ТОВ «Клондайк».

Відтак, подрібленість земель, що виникла внаслідок їхнього паювання, призвела до черезсмужжя (укрaпленості земель) – розташування земельних ділянок одного господарства смугами впереміш із чужими ділянками. Така ситуація ускладнює обробіток орних земель й суттєво знижує ефективність їхнього використання.

Виходячи із вищенаведеного, можна стверджувати, що існуючі орендні відносини не дозволяють забезпечити умови сталого розвитку. Проблеми й недоліки оренди земельних ресурсів існують тривалий час, зокрема: нераціональне використання орендованих земель; переважне право короткострокової оренди над довгостроковою; невеликий відсоток виплат від орендної плати у грошовій формі, невідповідність розмірів орендної плати для відносно кращих земель стосовно гірших. Дані питання вирішуються при розробці проекту організації угідь та впорядкування території сівозмін ТОВ «Клондайк».

3 ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

3.1 Концептуальні засади ефективного формування та використання земельно-ресурсного потенціалу в межах територіальної громади

В умовах посилення глобалізаційного впливу на навколишнє природне середовище виникає необхідність впровадження адаптаційних підходів в систему гарантування екологічної безпеки як держав світу, так й окремих регіонів. Збільшення негативного впливу не екосистеми вимагає ведення постійного моніторингу чинників зовнішнього впливу й впровадження комплексу заходів із метою збереження, відтворення та охорони довкілля.

Розвиток переважної більшості держав в світі орієнтується на одержання соціально-економічних інтересів, це дає можливість збільшувати валовий внутрішній продукт, валютні надходження від експортування продукції, а також розвивати зовнішньоекономічні відносини, фінансові інститути, платоспроможність населення. Тенденції в руйнуванні екосистем уже мають загальносвітовий характер й потребують зміни пріоритетів зі метою збереження довкілля [3, 27].

Наявні екологічні проблеми як в світі, так і в Україні носять системний характер, адже природні ресурси майже уже повністю втратили свою можливість до самовідновлення, даний процес набув значних темпів за останні 50 років.

Значний рівень забруднення навколишнього середовища завдає значної й матеріальної шкоди переважно у всіх країнах світу, при цьому щороку збитки, спричинені деградацією природи, оцінюються в відсотковому співвідношенні до валового національного продукту й досягають 0,40-2,00 % в розвинутих країнах; від 3,00-5,00 % — в країнах Східної Європи; 6,00-15,00 % – в країнах СНД, в тому числі у Україні; до 6,00-18,00 % – в країнах,

що характеризуються низьким рівнем соціально-економічного розвитку й належать до країн «третього світу».

Екологічні проблеми характеризуються високим рівнем актуальності внаслідок кризового стану навколишнього середовища, окремі території мають визначений статус як зона екологічного лиха вже й міжнародному рівні, при цьому такі території розміщені на різних континентах, а це в свою чергу підтверджує складність та глибину екологічних проблем суспільства загалом [35].

Для України поміж європейських країн характерний найвищий інтегральний показник антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, і це практично на усій її території. Сильною є забруднення повітряного басейну, також водних та земельних ресурсів, і значною є деградація ґрунтів та водойм. Переважно усе населення України вживає неякісну питну воду, споживає забруднені продукти харчування, проблемними є питання стосовно утилізації відходів, як побутових, так й хімічних.

При вирішенні питань стосовно ефективного формування та використання земельно-ресурсного потенціалу в межах територіальної громади необхідним є здійснення комплексу заходів із планування та організації використання земельних ресурсів території громади у межах й за межами населених пунктів. Необхідним є вирішення питань не тільки запровадження сучасного просторового планування розвитку території на місцевому рівні, а й потрібно вирішувати питання стосовно порушення норм земельного й містобудівного законодавства в сучасних реаліях. Для даних цілей, в першу чергу заходами із планування має бути оновлення містобудівної й землевпорядної документації, адже це дозволить більш досконало визначити як сучасний стан так і сформувати перспективні можливості використання територій громади.

Згідно ЗУ «Про землеустрій» [40] передбачається розробка різних видів землевпорядної документації. Загалом законодавством України визначено

певну ієрархію планувальної й проектної документацій, які визначають перспективне використання земельних ресурсів кожної окремої адміністративно-територіальної одиниці (рис.3.1.).

Рисунок 3.1 – Ієрархічна структура планувальної й проектної документації стосовно використання земель на різних адміністративно-територіальних рівнях [29]

Зараз ситуація щодо розробки проектної документації, в якій передбачається перспективне використання земель в межах населеного пункту, поступово змінюється. У умовах децентралізації, враховуючи, що розпоряджатися, а відтак контролювати надалі використання земель на локальному рівні зможуть органи самоврядування, розробка окремого виду документації є необхідною.

Перспективне використання території в першу чергу є пов’язаним не тільки із перерозподілом земельних ресурсів для подальшого користування членами громади, а й реалізує потребу у залученні зовнішніх інвесторів.

Встановлено, що саме перспективне планування території дозволить у майбутньому оминути проблеми щодо використання земель в межах територіальних громад при реалізації своїх проектів потенційними інвесторами, зокрема використовуючи земельні ресурси як операційний базис й як засіб виробництва продуктів, які обґрунтовує розробка планувальної документації.

Отож, управління земельними ресурсами в межах територіальної громади вимагає проведення оцінки, аналізу й перспективного планування. Це в свою чергу дозволить забезпечити рівновагу територіальної системи, збалансувати її соціально-економічних розвиток.

Ефективне управління природними та соціально-економічними ресурсами територіальних громад є неможливими без формування стратегічних планів територіального розвитку. При підготовці програм соціально-економічного розвитку території в розрізі адміністративно-територіальної одиниці важливим є обґрунтування доцільності проектних рішень, яке дає змогу не тільки передбачити ефективне використання земель, але і раціонально використати фінансові ресурси місцевих бюджетів. Відтак, при розробці землевпорядної документації необхідним є виконання техніко-економічного обґрунтування розробки документації, яке дозволяє визначити перспективи змін в використанні земельних ресурсів, визначити зони із особливими умовами використання, провести оптимізацію надходжень від земельних платежів, визначити перспективи й ризики залучення інвесторів в межах конкретної території.

3.2. Пріоритетні напрями ефективного використання земельних ресурсів на екологоорієнтованих засадах

Зараз при використанні земельних ресурсів спостерігається чітко не визначена оптимальна модель сільськогосподарського землекористування,

тобто відбувається неефективне землекористування за економічними, екологічними і соціальними аспектами.

Деякі прогалини присутні й у інституціональному середовищі та недосконалому нормативно-правовому забезпеченні. Зокрема, не належний контроль за використанням та охороною земель не мотивує сільськогосподарських підприємств формувати екологічно чисті земельні масиви й до ведення екологічно безпечного землеробства.

Вирішити назрілі питання ефективного землекористування дозволить тільки комплексне планування й організація землекористуванням; формування стратегій й програми розвитку сільських територій, мотиваційних механізмів; також удосконалення інституціональних засад земельного законодавства; охоронні й відтворювальні заходи.

Ефективними й дієвими механізмами до раціонального й ефективного використання земельних ресурсів є комплексне планування та впровадження проектів землеустрою. Визначені проектом методи та прийоми сприяють улагодженню суперечок, дозволяють сформувати найбільш ефективні варіанти й визначити зв'язок соціально-економічного розвитку із охороною й покращенням оточуючого навколишнього природного середовища, при цьому сприяє досягненню цілей екологічно безпечного збалансованого розвитку землекористування [25].

Поєднання планування та управління землекористуванням на локальному рівні полягає в визначенні придатних земельних масивів із метою використання таких масивів для тих чи інших потреб й визначенні переходів до екологічно безпечного використання земельних ресурсів з урахуванням екологічних, соціальних й економічних чинників, і крім того прав власності, обмежень й обтяжень.

Організація планування землекористуванням потребує й правового регулювання й формування механізмів зворотних зв’язків суб’єктів земельних відносин, інститутів, інституцій й громадськості в процесі прийняття рішення стосовно управління земельними ресурсами грунтуючись на загальній системі

цілей національного, регіонального й місцевого рівнів із врахуванням екологічних, соціальних, демографічних й економічних аспектів.

Детальної уваги потребує удосконалення систем інформаційної бази даних, їх обробки, міжвідомчої координації, систематичного нагляду й оцінки якісних показників стану землекористування, формуванню облікових методів земельних ресурсів на основі екологічної складової.

Організація землекористування має мати на меті найбільш краще використання обмежених ресурсів за рахунок проведення:

− оцінки існуючих й майбутніх потреб та проведення систематичної оцінки придатності земельних ресурсів для вирощування на них якісної продукції;

− виявлення й вирішення конфліктів поміж конкуруючими землекористувачами;

− пошук стабільних варіантів й вибір найоптимальніших, які б відповідали визначеним потребам;

Землекористування повинно бути економічно життєздатним, відтак одним із критеріїв планування та організації земель є ефективне й продуктивне їхнє використання.

Основні завдання ефективної організації використання та охорони земель, а також інших природних ресурсів є:

1) охорона земель сільськогосподарського призначення шляхом переорієнтації сільськогосподарських підприємств на екологічно чисту форму господарювання із використання новаційних природоохоронних технологій;
2) визначення та побудова мотиваційних механізмів й механізмів зворотних зв’язків суб’єктів земельних відносин, зокрема інститутів, інституцій й громадськості при прийнятті рішень стосовно управління земельними ресурсами;
3) оновлення інформаційної бази даних з застосуванням національних й міжнародних стандартів;

4) удосконалення інституціональних засад земельного законодавства із обов’язковим урахуванням екологічності й унікальності земельного фонду країни;
5) формування стратегій й програм розвитку сільських територій щодо збалансованого екологічно зорієнтованого використання земельних ресурсів.

Здійснення даних заходів дозволить одержати комплексну вигоду від місцевих особливостей, примножити та зберегти ідентичність території й пом'якшити диспропорції розвитку і якості життя населення. Як результат проведених заходів – модифікація виробничого процесу, через впровадження нових моделей наукового бачення сільськогосподарського землекористування.

Визначені земельні масиви, що використовуватимуться з додержанням правил охорони земельних ресурсів, а також принципів збереження біологічного різноманіття та встановлення відповідних обмежень дозволять відродити порушені екосистем.

Вдосконалення засад правового регулювання екологічно чистого землеробства, запровадження обліку й сертифікації екологічно чистих земельних ресурсів, формування належної системи контролю за функціонуванням ринку органічної продукції дозволить запобігти уникненню відповідальності суб’єктів орендних відносин за порушення законодавства у даній сфері.

В межах землекористування ТОВ «Клондайк» першочерговим заходом в системі організації та планування землекористуванням передбачено заходи щодо ліквідації вкраплень, чересмужжя. За результатами проведених робіт складено схему обміну земельних часток (паїв) (рис. 3.2).

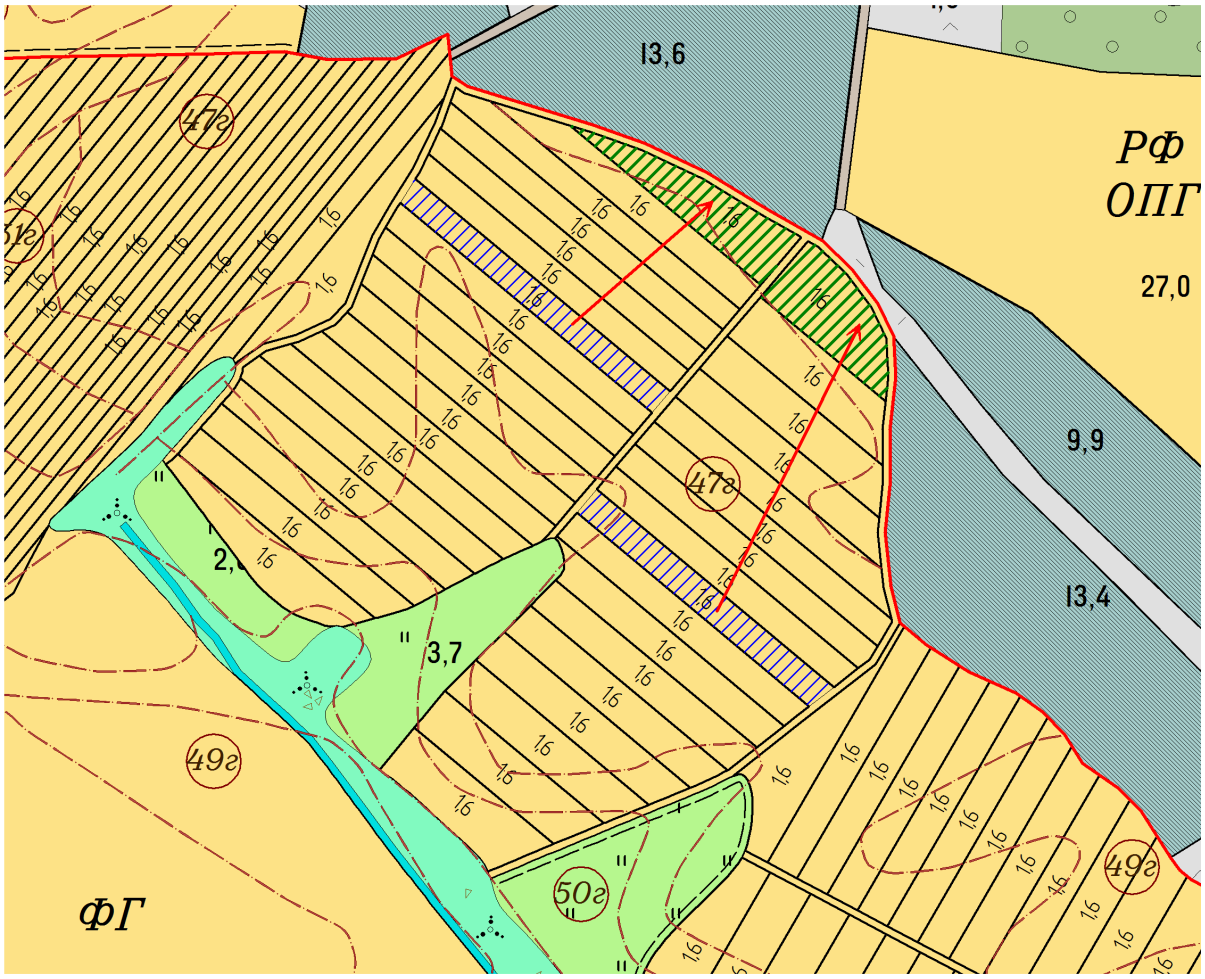

Рисунок 3.2 – Схема обміну земельних часток (паїв) в межах ТОВ «Клондайк»

Нерівноцінність та нерівновеликість обміняних земельних ділянок компенсуються в грошовому виразі.

З метою розрахунку розміру грошової компенсації у випадку обміну нерівноцінними (або нерівновеликими) земельними ділянками доцільно використовувати дане співвідношення:

$$P_1 \times B_1 \times K_1 = P_2 \times B_2 \times K_2, \qquad (3.1)$$

де P_1, P_2 – площа відповідних першої й другої земельних ділянок, які підлягають обміну, га;

B_1, B_2 – вартість відповідних першої й другої земельних ділянок. У основі показників вартості покладено оцінку ділянки (її дохідність). Відтак, така вартість може розглядатися як добуток врожайності

сільськогосподарських культур (природна урожайність й її приріст за рахунок агротехнічних заходів) й ціни на їхню реалізацію.

$К_1$, $К_2$ – внесені поправочні коефіцієнти, кожний із яких являється добутком конкретних коефіцієнтів, що характеризують особливості місця розташування – відмінність в різних масивах сільськогосподарських земель, транспортну доступність, віддаленість від ринків збуту продукції й мережі агротехсервісів, конфігурацію земельної ділянки, її еродованість, рівень інженерно-меліоративного облаштування тощо.

Здійснюючи обмін нерівноцінними ділянками (за площею або по якості земель), одна з сторін оплачує іншій різницю у їхній вартості згідно з укладеним між ними договором міни.

Звісно, за згодою сторін нерівноцінність земельних ділянок може бути розрахована як різниця між ринковою ціною ділянок. При цьому ринкову ціну, визначають методом порівняння цін продажу, і вона уже містить згадані поправки. І при цьому, вартість ділянок буде базуватися на цінах, що склалися на ринку на час їхнього обміну.

Для проведення обміну земельних ділянок кожного власника, необхідним є врахування й ґрунтового покриву й вартості землі. При цьому необхідно досягти рівноцінності обмінюваних ділянок.

Для цього доцільно використовувати рівність:

$$П_{1*} Гоц_{1*} Кін = П_{2*} Гоц_{2*} Кін \qquad (3.2)$$

де $П_1$ й $П_2$ – площі відповідних першої й другої земельної ділянки;

$Гоц_1, Гоц_2$ – грошова оцінка відповідних першої й другої земельної ділянки;

$Кін$ – коефіцієнт індексації.

За сучасних умов господарювання важливим також є визначення пріоритетних напрямів ефективного використання земельних ресурсів на екологоорієнтованих засадах через розробку проектів землеустрою, які забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни й впорядкування угідь. Даними проектами визначається:

- організація землеволодінь й землекористувань із виділенням сівозміни, виходячи із екологічних й економічних умов;
- типи та види сівозміни із урахуванням спеціалізації підприємства;
- складаються схеми чергування сільськогосподарських культур в сівозмінах;
- проектуються поля сівозміни;
- розробляється плану переходу до прийнятних сівозмін;
- перенесення у натуру (на місцевість) запроектованих полів сівозміни та робочих ділянок.

Враховуючи вищевикладені вимоги та пропозиції стосовно організації системи сівозмін на території ріллі ТОВ «Клондайк» передбачено впровадження трьох сівозмін: польової, овочевої та грунтозахисної.

При проектуванні сівозмін насамперед враховувалась можливість компактного розміщення їх поблизу населеного пункту та розміщення відносно наявних ґрунтів. Характеристика запроектованих сівозмін ТОВ «Клондайк» наведена в таблиці 3.1

Таблиця 3.1– Характеристика запропонованих сівозмін

Назва сівозмін	Загальна площа	Кількість полів	Середній розмір
Польова	608,20	7	86,90
Овочева	24,30	5	4,90
Ґрунтозахисна	290,50	5	58,10
Всього	923,00		

При розробці проекту землеустрою передбачається також проектування полів сівозмін та робочих ділянок. Поле сівозміни – це рівновелика частина сівозмінного масиву, яка призначена для почергового вирощування на ній сільськогосподарських культур, а також виконання комплексу робіт, що необхідні для даної мети. У окремих випадках проводиться також внутрішньопольова організація території: зокрема поля поділяють на робочі

ділянки у зв’язку із тим, що вони складаються із орних контурів, котрі є обмежені іншими угіддями.

Поля сівозмін проектуються довшою стороною впоперек схилу. З метою забезпечення паралельності довгих сторін можливе відхилення від напрямку горизонталей із ухилом до 1-1,50. У окремих випадках, якщо рельєф території характеризується як складний, довгі сторони полів передбачають паралельно до горизонталей місцевості (контурне проектування). З метою оцінювання розміщення полів сівозмін із урахуванням рельєфу застосовується показник середнього повздовжнього схилу.

Загальна кількість й розміри полів сівозмін визначається в залежності від природної зони розміщення підприємства, розроблених схем чергування культур, кількості й розмірів контурів ріллі, властивостями ґрунтового покриву, рельєфу, умов зволоження тощо. Оптимальною прийнято вважати довжину поля сівозмін у лісостеповій зоні до 1500-2000 м. Ширина поля визначається, виходячи із його площі й довжини. Найкращою вважається форма поля сівозміни у вигляді правильного прямокутника або прямокутної трапеції із довгими паралельними сторонами. Кути полів при скошених сторонах трапеції можуть відрізнятися від прямих не більше ніж 20-30^{o} .

Для спеціальних сівозмін, які насичені високо інтенсивними культурами, форма поля може бути квадратною. Якщо поле площею до 400 га, то його оптимальною формою вважається квадратна. Для поля площею до 100 га кращою вважається прямокутна форма із співвідношенням сторін 1:2,5 – 1:4.

Взаємозалежність продуктивності використання техніки від довжини робочого гону визначається коефіцієнтом використання гону (Кв.г.), а також показником холостих заїздів (fx).

Кожне поле сівозміни необхідно розміщати на схилі однієї експозиції. В випадку, якщо неможливим є досягнення такої однорідної експозиції, тоді на кожній із експозицій проектуються однорідні робочі ділянки. У районах із

вітровою ерозією поле сівозміни проектують довгими сторонами впоперек до пануючих вітрів.

Ще однією особливістю при проектування є те, що поля сівозміни мають бути рівноякісними відповідно до ґрунтового покриву. Найкращим проектним рішенням прийнято вважати таке, при якому поле повністю складається із агротехнічно однорідної ділянки, зокрема поле повинно бути запроектоване на ґрунтах однієї якості й механічним складом.

Поля сівозмін мають бути також рівновеликими. Величина відхилення у площах окремих полів сівозмін визначається від розміру окремих сівозмінних масивів, де проектуються поля. Допустиме відхилення нерівновеликості полів залежить від спеціалізації сівозміни, а також від кількості полів, які зайняті провідною культурою: так, для польових сівозмін цей показник допускаєтсья до 10,0 відсотків, а у складних умовах – до 12,0-15,0 відсотків; в кормових – до 15,0 відсотків; у ґрунтозахисних – до 20,0 відсотків; у спеціальних – до 5,0 відсотків.

Проектування полів здійснюється із врахуванням існуючої організації території, адже існуючі у натурі елементи організації території, по можливості, бажано зберегти. Межі вже існуючих полів сівозмін, які співпадають із полезахисними лісосмугами, а також існуючими елементами контурно-меліоративної організації території, польовими шляхами чи лінійними протиерозійними гідроспорудами, необхідно максимально зберегти. При можливості межі полів сівозмін мають співпадати із межами земельних часток (паїв), які визначені проектом землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв).

В свою чергу, межі полів сівозмін не мають співпадати із лінійними трасами підземних інженерних комунікацій газопроводу, нафтопродуктопроводу, водогону, кабельної лінії зв’язку, повітряної лінії зв’язку та лінії електропередачі, а повинні проходити по межі їхньої охоронної зони.

Враховуючи вищенаведені вимоги стосовного проектування та існуючу ситуацію в мажах території дослідження, нами в роботі поля сівозмін запроектовано по-можливості рівновеликими, співвідношення сторін переважає 1 : 2. Це в свою чергу дозволить забезпечити можливість виконання механізованих польових робіт з високою продуктивністю машинно-тракторних агрегатів, сприятиме правильній організації праці й мінімальним транспортним витратам. Експлікація земель по полях сівозмін ТОВ «Клондайк» показана в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Експлікація земель за полями сівозмін ТОВ «Клондайк»

Назва сівозміни	Загальна площа, га	в тому числі за полями						
		1	2	3	4	5	6	7
Польова	608,20	86,90	86,90	86,90	89,10	83,40	83,40	91,60
Овочева	24,30	4,80	4,80	4,90	4,90	4,90		
Ґрунтозахисна	290,50	55,60	54,30	54,30	63,10	63,20		
Всього ріллі, га	923,00							

При проектуванні полів сівозмін в межах ТОВ «Клондайк» було враховано елементи існуючої організації території, зокрема польові дороги, існуючі меліоративні канали, господарські об’єкти.

Окремі поля сівозмін запроектовані набором існуючих контурів, й , відтак, складаються із кількох робочих ділянок. Даний варіант проектування полів дозволяє не ділити на дуже малі контури окремі вгіддя.

3.3 Перенесення проекту в натуру та здійснення авторського нагляду

Межі полів сівозмін закріплюються знаками встановленого стандартного зразка. Якщо на межах ділянки наявні виражені (тверді) контури, межові знаки встановлюються тимчасовими.

Проект переноситься в натуру на основі робочого (розбивочного) креслення, де зображують графічно із написами усі елементи, які є необхідними для дій в польових умовах: ситуацію для орієнтування на місцевості; номер поля, геодезичні дані для визначення кутів й довжин ліній; напрям ходу (стрілками); місце встановлення межового знаку та ін. (рис. 3.3).

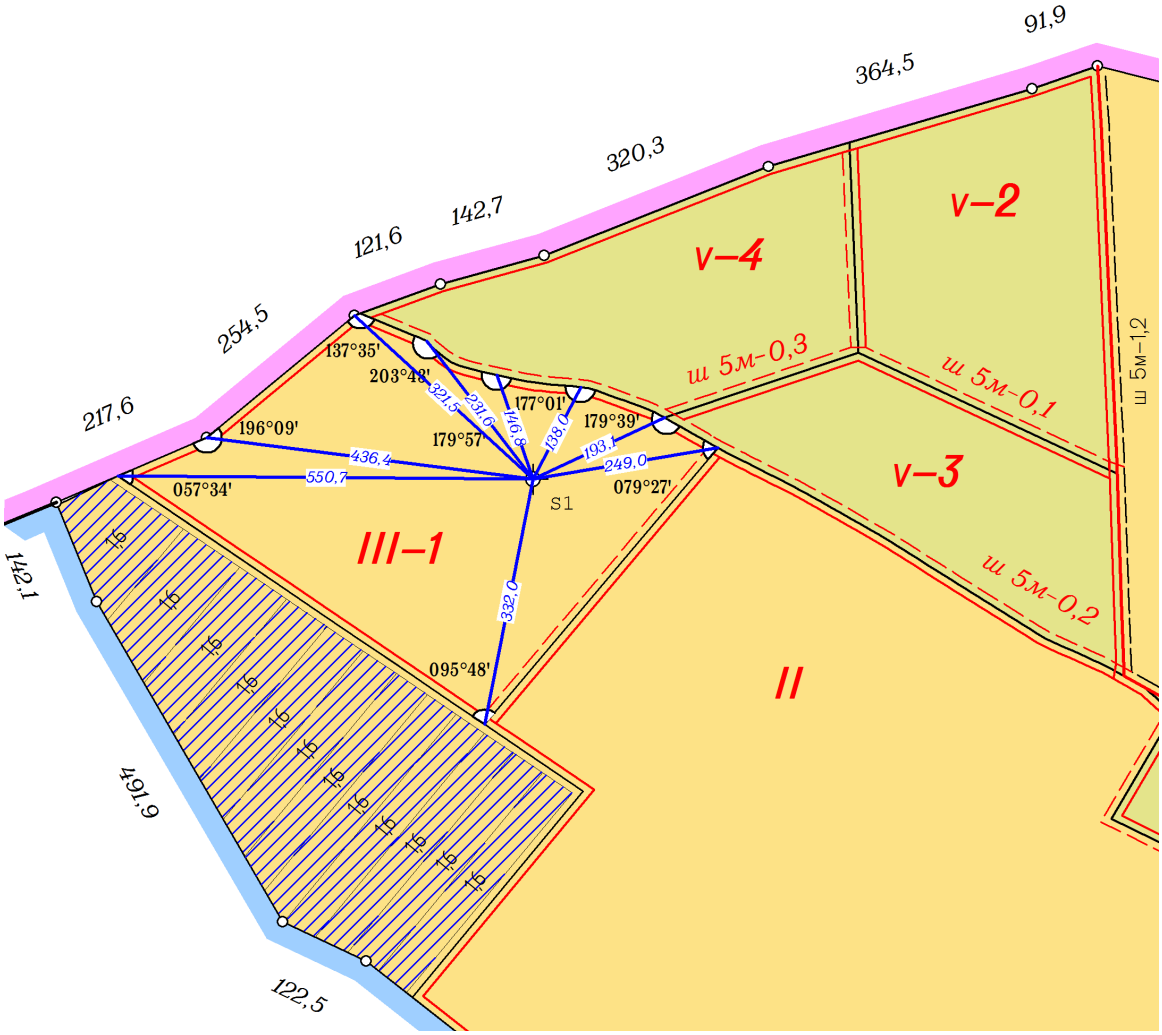

Рисунок 3.3– Фрагмент перенесення проекту в натуру (на місцевість) ТОВ «Клондайк»

На робоче креслення наносять лише те, що є необхідним для перенесення проекту у натуру (на місцевість), а саме: проектні границі; номер поля, довжини ліній та значення кутів, напрям руху.

При проведенні авторського нагляду проекту обов’язковою є перевірка:

- визначення межі землеволодіння й землекористування, умов використання та охорони земельних ресурсів в межах територій із особливими природоохоронними, заповідними та рекреаційними режимами;

- реалізація заходів стосовно внутрішньогосподарської організації території;

- проведення робіт, які пов’язані з відновленням й підвищенням родючості ґрунтів, захистом земельних ресурсів від ерозії й інших несприятливих чинників, рекультивацією порушених земель та землюванням малопродуктивних угідь.

Виконавець авторського нагляду (зазвичай це автори проекту) мають спеціальне завдання, здійснюють ведення журналів авторського нагляду, при необхідності вносять зміни у графічну частину проекту.

Терміни проведення авторського нагляду за виконанням проекту землеустрою встановлюють згідно до графіку реалізації проекту землеустрою.

Результати, які отримані при здійсненні авторського нагляду за реалізацією проєкту землеустрою, заносяться в журнал. Порядок ведення даного журналу встановлюється центральним органом виконавчої влади із питань земельних ресурсів.

Авторський нагляд передбачає:

1) здійснення періодичної перевірки збереження перенесених у натуру елементів проєкту, умов та режиму використання й охорони земельних ресурсів;
2) нагляд за повнотою та точністю виконання планів реалізації проекту;
3) надання практичних порад господарству у освоєнні проекту.

При здійсненні авторського нагляду визначається ефективність проекту, а також позитивні сторони та недоліки при його здійсненні, у випадку необхідності підготовляються пропозиції стосовно уточнення й коригування розроблених проєктних рішень.

Нагляд проводиться за участю галузевих спеціалістів, а при освоєнні земель чи здійсненні будівництва – представників підрядних організацій. При

здійсненні авторського нагляду обов’язковим є проведення обстеження у натурі, виявлення причин невідповідності здійснюваних заходів, які намічені проектом.

Розробляються заходи стосовно усунення відхилень від проєкту, порушення в технології виконання робіт й використанні земель. Авторський нагляд за виконанням проєкту землеустрою здійснюється розробником документації з землеустрою. При потребі до авторського нагляду залучають представників підрядних організацій, що здійснюють реалізацію такого проект.

Результати, які одержано при здійсненні авторського нагляду, заносяться в відповідний журнал авторського нагляду за виконанням проєкту землеустрою. Після проведення першого нагляду й занесення запису в журнал виявлених недоліків або порушень представник розробника (переважно проектант) проєкту землеустрою передає журнал в територіальний орган земельних ресурсів із подальшим його поверненням до розробника.

4 ОХОРОНА ПРИРОДИ ТА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Охорона навколишнього середовища – система заходів щодо раціонального використання природних ресурсів, збереження особливо цінних та унікальних природних комплексів і забезпечення екологічної безпеки. Це сукупність державних, адміністративних, правових, економічних, політичних і суспільних заходів, спрямованих на раціональне використання, відтворення і збереження природних ресурсів землі, обмеження негативного впливу людської діяльності на навколишнє середовище.

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів [42].

Державній охороні і регулюванню використання на території України підлягають: навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно- соціальних умов та процесів, природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і невикористовувані в економіці в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти та інші природні комплекси.

Особливій державній охороні підлягають території та об'єкти природно-заповідного фонду України й інші території та об'єкти, визначені відповідно до законодавства України.

Державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки підлягають також здоров'я і життя людей.

Принципи охорони навколишнього природного середовища – це керівні засади організації і впливу екологічних норм права на суспільні відносини в цій сфері [42]. Основними принципами охорони навколишнього середовища є [41, 42]:

а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;

в) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та

відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;

д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

е) науково обгрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;

є) обов'язковість надання висновків державної екологічної експертизи;

ж) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;

з) науково обгрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

и) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;

і) компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

ї) вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної зміненості територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;

й) поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;

к) вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва;

л) встановлення екологічного податку, збору за спеціальне використання води, збору за спеціальне використання лісових ресурсів, плати за користування надрами відповідно до Податкового кодексу України.

Дотримання вказаних принципів створює необхідні умови для відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, попередження та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних об'єктів пов'язаних з історично-культурною спадщиною України.

Грунт є природною основою та передумовою у різних галузях народного господарства і без якого просто неможливе будь-яке суспільне виробництво.

Питання щодо раціонального використання грунтів є надзвичайно важливим, адже нераціональне використання грунтів може призвести до їхньої руйнації та деградації, а також до значної втрати засобів виробництва та праці, які були задіяні у цьому. Надзвичайно актуальними є поняття охорони грунтів, а також і способи захисту їх від забруднення, заболочення та ерозії.

Основними забруднювачами грунту у районі являються господарсько-побутові відходи, промислові відходи, викиди автотранспорту та

промисловості. Вздовж магістралей грунтовий покрив забруднюється вуглеводнями та викидами промислових підприємств. Побутове сміття усього району вивозиться на звалище відходів, проте саме сміттєзвалище не експлуатується відповідно до санітарних вимог.

Антропогенний вплив спричиняє певні ерозійні процеси, що пов'язане із нераціональним, а також і неправильним обробітком грунту. Це дуже сильно можна побачити на землях із крутизною схилів більших як 3º, адже саме на цих землях найбільш можливий прояв ерозії.

З метою підвищення продуктивності грунтів, необхідно створити певні протиерозійні заходи. До ефективних заходів щодо боротьби їз ерозійними процесами можна віднести такі: доцільна система сівозмін, насадження багаторічних трав, поверхневе і корінне поліпшення тих чи інших кормових угідь, внесення органічних, бактеріальних та мінеральних добрив, ґрунтозахисний обробіток грунтів, а також вапнування кислих грунтів [21].

Також забруднення грунтів можна значно зменшити за допомогою антропогенного впливу, який зумовлений внесенням у грунт пестицидів, добрив та отрутохімікатів.

До заходів, які створюються з метою охорони земель від шкідливого забруднення різними небезпечними речовинами, належать такі:

1) нормативи щодо гранично допустимих концентрацій певних небезпечних речовин у ґрунті;

2) господарська та певна інша діяльність, що створює забруднення ґрунтів та земель і перевищує понад встановлені гранично допустимі концентрації тих чи інших небезпечних речовин;

3) рівень забруднення ґрунтів визначається при наданні земельних ділянок у певне користування;

4) земельні ділянки, які є забруднені небезпечними речовинами, використовуються, дотримуючись встановлених вимог та обмежень для того, щоб запобігти їх небезпечному впливу на довкілля та здоров’я людини;

5) землекористувачі та землевласники не мають права на

перенесення ґрунтового покриву тих чи інших земельних ділянок чи їх зняття без спеціального дозволу певних органів, які здійснюють державний контроль за охороною та використанням земель.

Навколо річок створюються прибережні смуги, а також і водоохоронні зони, які робляться з метою охорони річок від забруднень та надходжень поверхневих стоків, покращення санітарного стану, забезпечення сприятливого водного режиму для водоймищ та малих річок, тощо. Ширина прибережної смуги малих річок становить 25 метрів, середніх – 50, великих - 100.

У межах прибережних захисних смуг категорично не дозволяється:

- виконувати певні роботи, які не мають затвердженого проекту;
- розорювати землі;
- застосовувати певні отруйні та небезпечні речовини;
- організовувати літні табори для худоби, а також її випасання;
- будувати бази відпочинку;
- створювати сміттєзвалища та зберігати певні відходи виробництва;
- фрезерувати, орати, дискувати землю на відстані ближче ніж 3 м.
- обслуговувати та мити транспортні засоби та техніку.

Коли крутизна схилу річки є більшою ніж 3º, то, відповідно, мінімальна ширина прибережної захисної смуги є вдвічі більшою. Прибережна смуга вважається природоохоронною територією, тому об’єкти, які розміщені біля прибережних захисних смух, можуть використовуватися лише у тому випадку, якщо вони не порушують режим того чи іншого використання.

Забруднення атмосферного повітря є одним із основних чинників, які завдають значну шкоду для життя та здоров'я усього населення. Забруднення атмосферного повітря може призвести до негативних наслідків здоров'я населення, таких як загострення певних хронічних хвороб, органів дихання, нервової системи, крові, виникнення будь-яких алергічних проявів, тощо.

Дуже сильно це проявляється у тих чи інших районах житлової забудови, яка є прилеглою до автомагістралей і там присутній значний

інтенсивний транспортний рух, що характеризується значним рівнем забруднення повітря, проте у районах, де вказаний рух є відсутнім та у зелених зонах відпочинку населення, рівень забруднення повітря є значно нищим. Вихлопні гази автотранспорту включають у себе різноманітні сполуки, такі як альдегіди, вуглеводні, чадний газ, оксиди азоту, які при утворені фотооксидантів, здійснюють токсичний, подразнюючий, мутагенний, канцерогенний, вплив на організм людей. Чадний газ, замість кисню, насичує кров людини і переміщується по всіх органах. Внаслідок цього у людини погіршується працездатність та сон, а також підвищується втомлюваність організму, різко змінюється настрій, послаблюється увага, тощо.

Основними джерелами забруднення атмосферного повітря вважаються викидні гази від транспортних засобів, автомобілів, сільськогосподарської техніки, а також інших машин, які дуже часто використовуються у виробництві. Підприємства також завдають великої шкоди атмосферному повітрю, адже саме вони своєю діяльністю збільшують коефіцієнт забруднення. Основними джерелами щодо випромінювання енергії електромагнітного поля виступають транспортні підстанції, високовольтні лінії електропередач, які є розташованими на території досліджуваного регіону [21].

На відстані близько 40 м від проекції певних крайніх високовольтних ліній та під лінією електропередач знаходяться біологічно діючі рівні певного електромагнітного поля. Тому, відповідно до рекомендацій, потрібно прийняти ті чи інші заборонені коридори. Загалом територія району вважається умовно чистою від дії електромагнітного забруднення.

Надзвичайно негативно на охорону усього біорізноманіття впливають вирубки лісів, які здійснюються досить часто і у великих масштабах.

Тому необхідно здійснити ряд заходів щодо охорони та флори фауни, основними з яких є впровадження тих чи інших біологічних заходів і певних методів для захисту рослин, створення яких значно зменшить кількість внесень хімічних засобів, які можуть призвести до загибелі тварин та рослин.

Окрім цього, необхідно ретельно дослідити зникаючі та рідкісні види, встановити причину їх вимирання, а також розробити певні прийоми щодо поліпшення ситуації та здійснити прогнози за результатами екологічного моніторингу. При здійсненні таких природоохоронних заходів, значно покращиться екологічна ситуація тощо.

5 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Система організаційних, економічних, соціальних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, які є спрямовані забезпечувати працездатність та здоров'я людини у процесі праці називається охороною праці.

Покращення умов праці вважається одним із основних елементів росту продуктивності праці, а також і ефективності певного виробництва та подальшого розвитку людини.

Актуальність охорони праці є надзвичайно великою, адже на сьогодні значно збільшується машинізація виробництва, кількість техніки та стрімко зростає науково-технічний процес.

Надзвичайно великих збитків завдають підприємницькій діяльності та виробництву профілактичні захворювання та травматизм.

З метою запобігання профілактичних захворювань, виробничих травматизмів, пожарів, аварій створюється розробка спеціальних заходів.

Щорічно, згідно із статистичними даними, в аграрному секторі зафіксовано близько 200 працівників, які травмовані із летальними наслідками, що говорить про недостатній контроль за організацією охорони праці у різних секторах певних видів діяльності та форм власності.

На підприємствах та організаціях різних спеціалізацій є створено спеціальну службу, яка займається вирішенням проблем щодо охорони праці та займається цим інженер з охорони праці.

Управління та функціонування даної служби є задовільною і за своїми завданнями та основними функціями не поступається виробничим службам та підпорядковується керівникові даного господарства. Для того, щоб виявити основні причини професійних захворювань працівників та травматизму під час виробничих процесів, спеціалісти служби разом із керівниками усіх структурних підрозділів, систематично здійснюють аналіз захворювань, травм та отруєнь.

При прийнятті на роботу працівників проводиться інструктаж із техніки безпеки; надається інформація для того, щоб працівник зміг надати першу медичну допомогу потерпілому внаслідок надзвичайної ситуації, яка призвела до певної травми; надається інформація щодо правил поведінки у разі створення аварійної або іншої ситуації, що можуть нести небезпеку здоров'ю і життю працівникам підприємства

На підприємствах слід створювати санітарно-побутові приміщення та куточки із охорони праці. Також необхідно організовувати навчання та правильне ведення первинної документації із охорони праці, що має бути покладено на відповідальних працівників, а також створювати регулярність медичних оглядів для працівників.

Використання фонду коштів щодо охорони праці має бути раціональним і повинне використовуватися лише згідно нормативних вимог. Умови праці є на високому рівні та відповідають сучасним нормам та вимогам. Документи із охорони праці також відповідають усім нормам та вимогам і ведуться справно. Для спеціалістів регулярно дотримується режим праці, їх раціональне харчування і відпочинок та зберігаються безпечні та здорові умови праці.

Дуже позитивно на роботу працівників впливає виробнича обстановка. За останні роки травматизм, як такий у господарстві, не фіксувався, що характеризується ознайомленістю працівників із основами безпеки праці та їх кваліфікованістю.

Усі землевпорядні роботи, що проводяться на території району виконуються відповідно до норм та вимог стосовно організації безпечного проведення вишукувально-знімальних польових робіт:

- місцеві органи влади мають бути повідомлені про початок виконання робіт, а польові підрозділи мають бути забезпеченими транспортними засобами і спорядженнями;
- обов'язково слід розробити план щодо здійснення заходів із пожежної безпеки та охорони праці на час здійснення робіт;

- необхідно розробити оптимальний маршрут щодо проведення знімальних та польових робіт.

Дуже часто працівники вимушені працювати в умовах запиленості, зниженої вологості повітря, високої чи низької температури, підвищеної загазованості, що є одним із найосновніших недоліків щодо проведення топографо-геодезичних робіт, тому варто приймати додаткові заходи для того, щоб покращити умови праці.

З метою запобігання пожеж у господарстві, створюються експлуатаційні, організаційні заходи, заходи режимного характеру.

Експлуатаційні заходи характеризуються правильними режимами щодо експлуатації обладнання та машин, що дасть змогу зупинити виникнення полум’я та іскор під час їх роботи.

Організаційні заходи передбачають правильне розміщення машин, недопуск засміченості проходів та приміщень, ефективна організація певних пожежних служб, а також навчання усіх працівників правил пожежної безпеки.

Заходи режимного характеру визначаються забороною щодо куріння, а також застосування відкритого полум’я, що може виникати під час ремонтних робіт.

Запропоновано комплекс заходів та інженерних рішень, які створюють здорові та безпечні умови праці, передбачають зручний зв'язок певної житлової зони із промисловою, а також зручні транспортні комунікації та створюють доступність пішохідних проїздів до місць праці. Виробничі зони у даному населеному пункті є розташовані компактно із врахуванням рельєфу, рози вітрів, глибини залягання грунтових вод, водних джерел та якості грунту. Лінії електропередач знаходяться по межах землекористувань, у смугах відводу шляхів.

При проектуванні полів сівозмін, слід врахувати, що на ділянках із крутизною схилу до 7-9º, допускається робота комбайнів та тракторів. Робота на полях із формами неправильних чотирикутників із кривими лініями є

надзвичайно складною для тракториста, адже тоді збільшується можливість аварій та ймовірність поломки машин, значно зменшується експлуатаційний рівень цих машин. При розбиранні або побудові певних металевих геодезичних знаків, створюється підйомна системи, яка відповідає висоті сигналу, його навантаженню та масі, яке виникає внаслідок підняття. Забороняється виконувати будівельні та монтажні роботи щодо збирання та підіймання металевих знаків при вітрі більше 5 м/с, а також і під час сильних дощів, снігопадів та злив. При обстеженні старих дерев'яних геодезичних знаків, необхідно попередньо оглянути стовпи, які знаходяться біля основи знаку і лише тоді проводити розкопку землі, глибиною 40-50 см. У випадку, якщо дерев'яний стовп на 1/7 струхлявів чи зігнив, то цей знак підлягає для знесення, а згодом і його заміна. Встановлювати або ремонтувати геодезичні знаки дозволяється лише у присутності представника певної будівельної організації, який має мати досвід щодо будівництва високих геодезичних знаків.

Здійснювати роботи щодо закладання геодезичних центрів, а також реперів у грунт можна тільки при детальній рекогносцировці і затверджених схемах, погоджених місцевими організаціями, що займаються експлуатацією різних підземних комунікацій. Топографо-геодезичні роботи на дорогах спеціального призначення чи вулицях міста повинні погоджуватися відділом регулювання щодо вуличного руху, а на автомобільних шляхах спеціального призначення роботи можуть здійснюватися лише після отримання дозволу відповідних служб, а також вказівок щодо безпечного виконання цих робіт.

Питання гігієни, при здійсненні польових робіт, є надзвичайно важливим, адже обов'язковою умовою є дотримання правил санітарії, а також гігієни. При проведенні певних робіт, особливо при експедиційних умовах, одяг та тіло повинне бути чистим, працівник повинен дотримуватися правил щодо особистої гігієни. Надзвичайно важливе місце посідає надання першої медичної допомоги тим чи іншим працівникам, які зазнали нещасного випадку під час виробництва.

Запорукою хорошої праці та однією із основних умов вважається регулярне та вчасне вживання їжі, адже саме це дозволяє збільшити продуктивність праці та запобігти різним захворюванням. Раціональне харчування має поділятися таким чином: сніданок має складати 35% добового раціону їжі, обід від 45 до 50%, а вечеря від 20 до 25% від усього загального обсягу. Проміжок між споживанням їжі не має перевищувати 5-6 годин.

Перш ніж приступити до початку роботи, працівник має пити воду чи чай, для того, щоб повністю задовільнити свою спрагу. Добова потреба у споживанні води для людини, при нормальних умовах, складає 35 грам на 1 кг ваги. Також важливе місце має правильне створення вентиляційної системи у приміщеннях. Робочі місця мають добре провітрюватися, а також мають дотримуватися усі метеорологічні умови і гігієна повітря.

Здійснивши аналіз щодо стану охорони праці при проведенні землевпорядних та топографо-геодезичних робіт, слід сказати, що стан у приватних та орендних товариствах вважається задовільним. Однак є певні недоліки щодо діючої технології, тому варто запропонувати покращити режим праці тих чи інших спеціалістів.

Для того, щоб усунути ті чи інші недоліки, необхідно мати фінансові та матеріальні можливості, що не є передбаченим у сільській раді на даний час. Тому слід у найближчий час врахувати зауваження та виділити певну суму коштів для удосконалення системи щодо охорони праці.

Проте на найближчий час рекомендую здійснити такі заходи:

1. Регулярно проводити інструктаж щодо техніки безпеки, а також вести чіткий облік.

2. Суворо дотримуватися правил та вимог техніки безпеки при здійсненні будь-яких землевпорядних робіт.

3. Забезпечувати персонал відповідним взуттям, одягом та певними іншими засобами.

4. При дотриманні вказаних вимог є можливе покращення умов щодо охорони праці.

Проблеми щодо безпеки усього населення в усіх пунктах України є на сьогодні надзвичайно актуальними, що зумовлюється зростанням аварій на підприємствах, небезпечних природніх явищ, промислових катастроф, тощо. Перелічені явища дуже часто призводять до загибелі людей, пошкодження здоров’я, а також і до значних матеріальних втрат. Тому, виникає потреба щодо цивільного захисту населення від різних надзвичайних ситуацій.

На основі нормативно-правових документів, які входять до закону України «Про цивільну оборону», здійснюються заходи, які створюються з метою захисту місцевої території і населення від різноманітних надзвичайних ситуацій; вирішуються певні питання щодо цивільної оборони виконавчими органами влади, місцевими держадміністраціями, тощо. Керівники закладів, організацій та установ, незалежно від підпорядкування та форм власності, зобов'язані докладати зусилля для того, щоб ліквідувати наслідки надзвичайних ситуацій, а також бути готовими до застосування практичних дій. Усі працівники мають бути проінструктовані про евакуаційні заходи та забезпечені засобами індивідуального захисту, що є передбачено законом.

Адміністрацією, виробничими закладами та певними структурами дуже часто здійснюється робота щодо забезпечення цивільного захисту працівників.

Дуже важливим при надзвичайних ситуаціях є швидке реагування та оперативність дій, адже при невчасному реагуванні на ситуацію значно зростає можливість жертв та розміри втрат серед населення. Населення, яке стало у центрі такої ситуації підлягає евакуації, при цьому отримавши повідомлення про дану евакуацію. В такому випадку населення має швидко відреагувати на цю вказівку та діяти згідно отриманих правил поведінки та інструкцій, взявши із собою певні речі першої необхідності (документи, які посвідчують особу, кошти на перший час і медикаменти).

Органи місцевого самоврядування зобов'язані забезпечувати населення заходами щодо навчання правил поведінки, що є надзвичайно важливим при будь-якій надзвичайній ситуації. Основною метою цих завдань є засвоєння

населенням умінь та навичок щодо використання засобів індивідуального захисту, а також їх практичне застосування, поведінка населення при сигналах цивільної оборони, надання медичної допомоги під час травмування, тощо.

З метою впровадження вищенаведених завдань та функцій створені підрозділи та спеціальні служби щодо зв'язку та оповіщення, які будуть вчасно інформувати населення та органи місцевого самоврядування про виникнення певної небезпеки; медична служба, яка буде комплектувати та формувати медичні угрупування; служба, що буде надавати населенню сховища та укриття під час певних рятувальних робіт; служба, яка буде підвищувати та покращувати стійкість інженерного обладнання; служба, що буде забезпечувати безперебійне постачання газу, електроенергії та води; служба щодо охорони усього громадського порядку. З метою підвищення дієздатності цивільної оборони необхідно виділити певні кошти для різноманітних підрозділів та служб цивільної оборони та посилити заходи щодо навчання населення.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження розкривають питання теоретико-методичних засади забезпечення ефективного використання земельних ресурсів у контексті децентралізації

1. Встановлено, що трансформаційні процеси в соціально-економічних напрямах нашої держави сьогодні формуються навколо європейської інтеграції України. Відтак, ключовим аспектом для розвитку вітчизняної системи державотворення обрано курс на децентралізацію й виокремлення територіальної громади як основного ключового суб'єкта місцевого самоврядування, забезпечення її становлення як ефективної, самодостатньої й дієвої частини системи управління.

2. Для подальшої роботи новостворених громад необхідним є посилення повноваження органів місцевого самоврядування у сфері державного контролю над використанням й охороною земель. Новостворені об'єднані громади одержали потужні економічні ресурси з метою свого ефективного розвитку, поряд із цим, питання ефективного й раціонального користування земельними ресурсами так і досі є достатньо врегульованим.

3. Визначено, що низький рівень інтегрального показника використання земельних ресурсів характерний для більшості об'єднаних територіальних громад наступних областей: Вінницька (1,304), Донецька (1,220), Волинська (1,334), Дніпропетровська (1,284), Житомирська (1,339), Запорізька (1,271), Івано-Франківська (1,328), Одеська (1,358), Закарпатська (1,207), Львівська (1,297), Миколаївська (1,278), Полтавська (1,369), Херсонська (1,298), Сумська (1,317), Тернопільська (1,314), Рівненська (1,229), Хмельницька (1,277), Черкаська (1,223), Чернівецька (1,303) й Чернігівська (1,344). Помірно низький рівень показника функціонування громад є в наступних регіонах: Київська (1,146), Харківська (1,166), Луганська (1,1) та Кіровоградська (1,043).

Такі дані вказують на гальмування територіального розвитку використання земельних ресурсів громад, розбалансування й

різнонаправлений характер впливу містобудівних, екологічних, просторових й інвестиційних факторів.

4. Для України поміж європейських країн характерний найвищий інтегральний показник антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, і це практично на усій її території. Сильною є забруднення повітряного басейну, також водних та земельних ресурсів, і значною є деградація ґрунтів та водойм. Переважно усе населення України вживає неякісну питну воду, споживає забруднені продукти харчування, проблемними є питання стосовно утилізації відходів, як побутових, так й хімічних.

При вирішенні питань стосовно ефективного формування та використання земельно-ресурсного потенціалу в межах територіальної громади необхідним є здійснення комплексу заходів із планування та організації використання земельних ресурсів території громади у межах й за межами населених пунктів.

5. В умовах посилення глобалізаційного впливу на навколишнє природне середовище виникає необхідність впровадження адаптаційних підходів в систему гарантування екологічної безпеки як держав світу, так й окремих регіонів. Збільшення негативного впливу не екосистеми вимагає ведення постійного моніторингу чинників зовнішнього впливу й впровадження комплексу заходів із метою збереження, відтворення та охорони довкілля.

6. Встановлено, що саме перспективне планування території дозволить у майбутньому оминути проблеми щодо використання земель в межах територіальних громад при реалізації своїх проектів потенційними інвесторами, зокрема використовуючи земельні ресурси як операційний базис й як засіб виробництва продуктів, які обґрунтовує розробка планувальної документації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Patytska Ch. O., Pelehatyy A. O. Ways of modernization of financial support for territorial communities development through tasks of administrative-territorial reform. Journal Association 1901 «SEPIKE». Poitiers, Frankfurt, Los Angeles, 2016. Ausgabe 12. P. 130-133.

2. Kuryltsiv R., Kryshenyk N. Funding opportunities for farmers in Ukraine. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*. 2019. Vol. 19, Issue 1/2019. P. 255–260.

3. Malookyy V. Forming a modern system of managing land resources of territorial communities in the conditions of decentralization of Ukraine . PNAP – Scientific Journal of Polonia University is admitted to the following international scientific databases. 2020 4 (41). 107-115 s.

4. Бегаль І. І. Удосконалення категоріально-термінологічного апарату інституціонального забезпечення землекористування в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2019. № 6. С. 82-87.

5. Величко В. А., Мартин А. Г., Новаковська І. О. Моніторинг ґрунтів України – проблеми землевпорядного, ґрунтознавчого та наукового забезпечення. *Вісник аграрної науки*. 2020. № 7. С. 5-16.

6. Вергелес О. А. Правова природа рішень органів місцевого самоврядування про затвердження нормативної грошової оцінки земельних ділянок. *Юрид. наук. електрон. журн*. 2022. № 6. С. 200-203.

7. Вергелес О. А. Проблеми ефективного використання земель державної власності, що знаходяться у користуванні державних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій. *Юрид. наук. електрон. журн*. 2022. № 6. С.199-203.

8. Гадзало Я., Ібатуллін І., Лузан Ю. Інституціональне забезпечення функціонування продовольчої системи України в сучасних кризових умовах. *Вісн. аграр. науки*. 2022. № 8. С. 6-15.

9. Грещук Г. І. Розвиток системи планування сталого використання та охорони сільськогосподарських земель. *Агросвіт*. 2018. № 24. С. 23-30.

10. Давиденко Н. М., Порохівник Ю. О. Фінансове забезпечення вирішення еколого-економічних проблем землекористування в аграрному секторі економіки України. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 4. С. 146-149.

11. Дзядикевич Ю. В., Любезна І. В., Розум Р. І. Напрями покращення землеустрою та землекористування в Україні. *Сталий розвиток економіки.* 2019. № 1. С. 172-177.

12. Дугієнко Н. О., Овчаренко І. О. Теоретичні засади раціонального сільськогосподарського землекористування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 510-516.

13. Єлісєєв В. С. Про правове закріплення показників ефективності використання сільськогосподарських земель. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука.* Серія: Юридичні науки. 2017. № 1. С. 50–58.

14. Звернення до Уряду України про вжиття заходів щодо охорони та відновлення земельних ресурсів в умовах воєнного стану. Вісн. аграр. науки. 2022. № 7. С. 5-8.

15. Земельний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 25.10.2001 № 2768-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14 (дата звернення 10. 10. 2022).

16. Зубар І. В., Яременко О. І., Онищук Ю. В. Перспективи розвитку земельних відносин фермерських господарств в умовах децентралізації публічної влади в Україні. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця : Рогальська І. О., 2021. 247 с.

17. Камінецька О. В. Оцінка ефективності управління та використання земельно-ресурсного потенціалу територій. *Агросвіт*. 2017. № 13. С. 39-42.

18. Клименко А. А., Глотова К. О., Ванієва А. Р. Імперативи екологізації землекористування в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2018. № 4. С. 66-70.

19. Кобченко М. Ю. Концептуальні засади організації ефективного землекористування аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4, № 4. С. 86-93.

20. Кошкалда І. В., Анопрієнко Т. В. Державне регулювання проведення грошової оцінки земель в Україні. Харків. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. Харків : Діса плюс, 2021. 222 с.

21. Кривов В. М. Охорона та використання земель: методичний посібник URL: http://refdb.ru/look/1018519-p19.html (дата звернення 22. 11. 2022).

22. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень : науковий посібник. Київ : Кондор, 2003. 192 с.

23. Купріянчик І. Факторний аналіз загроз та ризиків екологічної безпеки сільськогосподарського землекористування. *Економічний дискурс*: *міжнародний науковий журнал*. 2020. № 1. С. 7-15.

24. Курильців Р.М., Кришеник Н.І. Роль і місце робочих проектів землустрою в системі використання та охорони земель. *Ефективні технології і конструкції в будівництві та архітектура села. Розробка інноваційних моделей екопоселень Прикарпаття та Карпат* : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Дубляни, 15-17 травня 2019 р.). Львів : СПОЛОМ, 2019. С. 185.

25. Лаврук В. В., Покотильська Н. В., Лаврук О. С. Завдання сучасного землеустрою в системі управління земельними ресурсами та землекористуванням. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 3-10.

26. Лазарєва О. В., Коваль А. О. Організація збалансованого використання землі в Причорноморському регіоні. *Економічний форум*. 2019. № 1. С. 52-58.

27. Малоокий В.А. Нормативно-правове забезпечення управління земельними ресурсами територіальних громад в Україні. Держава та регіони : Зб. наук. праць. Запоріжжя : КПУ. 2020. №1 (68). Серія “Державне управління”. С. 255-260.

28. Малоокий В.А. Посилення управління земельними ресурсами територіальних громад в умовах децентралізації: європейський досвід.

Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: зб. матер. доповідей та тез XVII регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 14 травня 2020) / за заг. ред. Серьогіна С.М. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2020.

29. Малоокий В.А. Становлення та розвиток системи управління земельними ресурсами територіальних громад в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.04 «Місцеве самоврядування». Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2021.

30. Малоокий В.А. Формування сучасної системи управління земельними ресурсами територіальних громад в України: особливості та тенденції. Теорія та практика державного управління. ХарРІ НАДУ. 2020 № 3 (70). С. 162-170.

31. Малоокий В.А. Шляхи активізації механізмів державного контролю за управлінням земельними ресурсами територіальних громад. Становлення публічного адміністрування в Україні : матеріали XI Конф. студентів та молодих учених за міжнар. Участю (Дніпро, 08 травня, 2020). За заг. ред. О. Б. Кірєєвої. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 233-236.

32. Михальова М. Інновації щодо державної реєстрації обмежень у використанні земель в державному земельному кадастрі. *Містобудування та територ. планування: наук.- техн. зб*. Київ, 2022. Вип. 79. С. 249-257.

33. Молдаван Л. В. Глобалізаційна трансформація землекористування: наслідки та способи їх запобігання. *Економіка АПК*. 2020. № 6. С. 6-18.

34. Новаковський Л., Третяк А., Дорош Й. Стан і проблеми землеустрою об’єднаних територіальних громад у контексті підвищення їх фінансової стійкості. *Землевпорядний вісник*. 2018. № 12. С. 14-19.

35. Патицька Х. О. Економічний потенціал як основа соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 23 листопада 2016 р.). К.: Алерта, 2016. 418 с. С. 113- 116.

36. Патицька Х. О. Комплексний підхід до визначення сутності територіальної громади. Економіка України в умовах сучасних геополітичних трансформацій: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених (Львів, 21-22 травня 2015 року). Львів, 2015. С. 13-17.

37. Патицька Х. О. Фінансова спроможність територіальної громади: основні аспекти визначення. Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє: тези науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 3 березня 2017 р.). К.: КНЕУ, 2017. 325 с. С. 173-177.

38. Патицька Х. О., Сторонянська І. З. Проблеми та напрями оптимізації процесу формування ОТГ: за результатами першого етапу адміністративнофінансової децентралізації. Регіональна економіка. НАН України. ДУ «Ін-т 11 регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАНУ». Львів, 2017.

39. Патицька Х.О. Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 розвиток продуктивних сил і регіональна економіка (051 – Економіка). Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, 2018.

40. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/858-15 (дата звернення: 17.10.2022).

41. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/962-15 (дата звернення: 17.10.2022).

42. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12 (дата звернення: 17.10.2022).

43. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2694-12 (дата звернення: 17.10.2022).

44. Рудомаха А.В. Геоінформаційний аналіз використання земель об'єднаних територіальних громад. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: технічні науки.* Том 30 (69) Ч. 2. № 5. 2019. С. 181-185.

45. Смирнова С. М. Бірюкова О. О., Смирнова С. М. Стратегії розвитку сільськогосподарського землекористування на основі SWOT-аналізу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 53-58.

46. Смирнова С. М. , Смирнов В. М., Чигурян Я. О. Екологічні обмеження землекористування сільськогосподарських земель. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 51. С. 176-180.

47. Смирнова С. М., Мась А. Ю., Коваль А. О. Європейський досвід землекористування природно-заповідного фонду. *Економіка та держава*. 2021. № 1. С. 77-82.

48. Третяк А. М., Третяк В. М., Гетманьчик І. П., Гунько Л. А. Поняття та сутність економіки землеустрою та землевпорядкування в Україні. *Агросвіт*. 2021. № 11. С. 3-10.

49. Третяк А. М., Третяк В. М., Прядко М. Т., Капінос Н. О. Розвиток системи землевпорядкування на засадах новітньої інституціонально-поведінкової теорії. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 27-34.

50. Третяк А., Третяк В., Малашевська О. Оцінка ефективності землеустрою та землевпорядкування. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2019. № 5. С. 91-95.

51. Третяк А., Третяк В., Прядка Т. Законодавчі та управлінські проблеми землевпорядного процесу при оформленні прав на земельні ділянки. *Землевпорядний вісник*. 2021. № 1. С. 15-20.

52. Третяк А., Третяк В., Прядка Т., Капінос Н. Розвиток землевпорядкування як соціально-економічної інституції. *Землевпорядний вісник*. 2021. № 7. С. 19-25.